

MÄNTYHARJUN KUNNAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA 1.8.2019

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	5
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	6
1.2 Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma	6
1.2.1 Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadinta- ja päivitysprosessi	8
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	9
1.3.1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen Mäntyharjulla	11
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	14
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	14
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot Mäntyharjulla	15
2.2.1 Päiväkotij- ja pihaleikkitoiminta	16
2.2.2 Perhepäivähoito	18
2.2.3 Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus	19
2.2.4 Kotihoidontuki ja kotihoidontuen kuntalisä	20
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	21
2.4 Arvoperusta	21
2.5 Oppimiskäsitys	23
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	25
2.7 Laaja-alainen osaaminen	31
2.7.1 Ajattelu ja oppiminen	33
2.7.2 Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	34
2.7.3 Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	35
2.7.4 Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	37
2.7.5 Osallistuminen ja vaikuttaminen	38
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	41
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	42
3.1.1 Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	44
3.1.2 Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	44
3.1.3 Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	45
3.1.4 Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	47
3.1.5 Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	48
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	50
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	53
3.3.1 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	53

3.3.2 Monialainen yhteistyö Mäntyharjulla	54
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	58
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	58
4.2 Pedagoginen dokumentointi	62
4.3 Monipuoliset työtavat	64
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	65
4.5 Oppimisen alueet	67
4.5.1 Kielten rikas maailma	68
4.5.2 Ilmaisun monet muodot	71
4.5.3 Minä ja meidän yhteisömme	73
4.5.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni	75
4.5.5 Kasvan, liikun ja kehityn	78
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	81
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	84
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	84
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	86
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	90
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	93
6. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	95
6.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen Mäntyharjulla	95

Tukimateriaalia

- toimintaa ohjaavat lait ja asetukset
- muut ohjaavat asiakirjat ja julkaisut
- muut varhaiskasvatustoimintaa tukevat materiaalit ja ohjeet

Päiväkoti Mustikkatassun hahmot ja runot: Terhi Kastehelmi Aalto
 Siilitenavahahmot: Heidi Mäki

*Mukula-muksujen joukossa
häärii poika ponteva.
Juuri-Vesa, se hän on
nyt juuri hieman levoton:
maan alla vielä juuri ja juuri,
vaan innostus on suuren suuri
ponkaista jo juuriltaan
ylämaailmaa tutkimaan.
Juu-Risto, veli verraton,
aina samaa mieltä on.
"Aivan, kyllä, juupa-juu"
lausuu Risto-veikon suu,
vaikka mitä tapahtuu!*

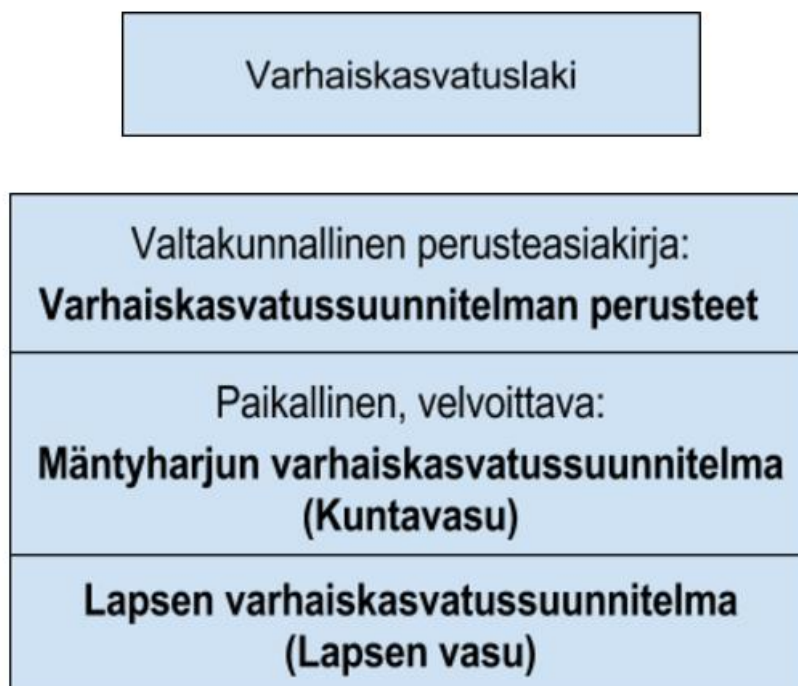
1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain (540/2018), jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetustilain, on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

Kansallisarkiston määräys arkistolain (831/1994) 8 ja 11 §:n nojalla varhaiskasvatuksen asiakirjatiedoista pysyvästi säilytetään paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma (varhaiskasvatustilain 540/2018, 22 §) ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma liitteineen (varhaiskasvatustilain 540/2018, 23 §).

Kuvio 1 Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Opetushallitus määräsi 19.12.2018 uusista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 1.9.2018 voimaan tulleen varhaiskasvatustlain mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti laadittavat paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat otetaan käyttöön elokuussa 2019.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä asiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä Mäntyharjun kuntaa. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on velvoittava ja sitä arvioidaan ja kehitetään arvioinnin pohjalta.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma (myöhemmin kuntavasun) on laadittu Opetushallituksen 18.10.2016 hyväksymien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta ja sitä on päivitetty keväällä 2019 vastaamaan uusia valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja varhaiskasvatustlakia. Uudistuksessa on päivitetty perusteiden käsitteet, lähteet sekä sisältö varhaiskasvatustlain mukaisesti. Päivityksessä on myös huomioitu Karvin (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus) toteuttaman varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toimeenpanoon liittyvän arvioinnin tuloksia.

Mäntyharjun kuntavasun on laadittu suomeksi annettavaa varhaiskasvatusta varten ja toimii kaikkien varhaiskasvatusmuotojen ja -yksiköiden toiminnan suunnittelun perustana ja on laadittu ohjaamaan varhaiskasvatustyötä useamman vuoden kerrallaan.

Mäntyharjun kuntavasun sisältö myötäilee varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja sitä on tarkoitus käyttää valtakunnallisten perusteiden kanssa. Asiakirjojen lukemista helpottaa nii-

den yhdenmukainen sisällysluettelo. Varhaiskasvatussuunnitelman sähköisessä versiossa hyödynnetään linkkejä perusteisiin, lakeihin, asiakirjoihin ja mahdollisiin kuntakohtaisiin ohjeisiin.

Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on oleellinen osa laadunhallintaa, joka perustuu valtakunnan varhaiskasvatussuunnitelman perusteasiakirjaan ja ohjaa omaleimaista kunnallista varhaiskasvatuksen toteuttamista. Kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma on myös varhaiskasvatushenkilöstön tärkeä työväline, jonka pohjalta varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja -yksiköissä sekä lapsiryhmissä toimintaa järjestetään. Lisäksi kuntakohtainen vasu on tarkoitettu vanhemmille ja muille yhteistyökumppaneille esittelemään kunnassa toteutettavaa varhaiskasvatusta.

Mäntyharjun kuntavasussa päätetään pedagogisesti painottuneen varhaiskasvatuksen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen ja huoltajien yhteistyöstä sekä monialaisesta yhteistyöstä.

Kuntavasun pohjalta arvioidaan kunnan varhaiskasvatuspalvelujen toteutumista ja laatua, sekä seurataan kuntavasuun kirjattujen varhaiskasvatuksen sisältöjen ja toimintatapojen toteutumista. Kuntavasun arvioinnissa hyödynnetään kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita.

Kuntakohtaista suunnitelmaa tarkistetaan vuosittain valtakunnallisten linjausten ja ajankohtaisten tietojen päivittämiseksi. Kuntavasun laajempaa sisällöllistä arviointia suoritetaan ja palautetta kerätään jatkuvasti. Koko varhaiskasvatushenkilöstö sitoutuu arvioimaan suunnitelman toimivuutta, toteutumista ja pohtimaan sekä esittämään siihen tarvittavia muutoksia.

Mäntyharjulaisuuteen kuuluu olennaisena osana kaunis ja puhdas luonto. Tältä pohjalta luonnon merkitystä korostetaan osana paikallista mäntyharjulaista kulttuuri-identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa yhtenä osana on pyrkimys tutustuttaa lapset omaan elinympäristöönsä mahdollisuuksien mukaan.

Mäntyharjulla kuntakohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin pohjautuen:

- edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko kunnassa
- ohjata varhaiskasvatuksen sisällöllistä kehittämistä ja yhdenmukaista toimintaa
- tukea henkilöstön ammatillista tietoisuutta
- lisätä vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa
- toteuttaa ja kehittää monialaista yhteistyötä lasta ja perhettä tuettaessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa on otettu huomioon muut paikallisella ja seudullisella tasolla tehdyt suunnitelmat:

- Mäntyharjun kunnan strategia (2018) <https://hallinta-mantylharju.kunta-api.fi/wp-content/uploads/2018/12/M%C3%A4ntyharjun-kunnan-strategia-p%C3%A4ivitetty-2018.pdf>
- Mäntyharjun kunnan hyvinvointikertomus 2013-2016 ja hyvinvointisuunnitelma 2019-2020 https://issuu.com/mantylharjunkunta/docs/hyvinvointikertomus_2018
- Esiopetuksen opetussuunnitelma (2016) <https://hallinta-mantylharju.kunta-api.fi/wp-content/uploads/2017/07/Esiopetuksen-OPS-2016.pdf>
- Perusopetuksen opetussuunnitelma (2016) <https://hallinta-mantylharju.kunta-api.fi/wp-content/uploads/2017/07/Mntylharjun-perusopetuksen-opetussuunnitelma-2016.pdf>
- Aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnitelma (2016)
- Mäntyharjun kunnan varhaisen tuen ja perhepalveluiden käsikirja (2014) <https://docplayer.fi/11632300-Mantylharjun-kunta-mantylharjun-kunnan-varhaisen-tuen-ja-perhepalveluiden-kasikirja-kohti-yhteisia-hyvia-kaytantoja-tervis-hanke-taina-taumala.html>
- Mäntyharjun kunnan opiskeluhuollon opas (2018) <https://hallinta-mantylharju.kunta-api.fi/wp-content/uploads/2018/03/Opiskeluhuoltosuunnitelma-2018.pdf>
- Mäntyharjun kunnan kotouttamisohjelma (2016) [http://mantylharju.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Kunnanvaltuusto/Kokous_622017/Kotouttamisohjelman_paivittaminen_2016\(1005\)](http://mantylharju.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Kunnanvaltuusto/Kokous_622017/Kotouttamisohjelman_paivittaminen_2016(1005))
- Etelä-Savon lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2019-2021 <https://hallinta-mantylharju.kunta-api.fi/wp-content/uploads/2019/05/lasten-ja-nuorten-hyvinvointisuunnitelma-etela-savo-2019-2021.pdf>

Varhaiskasvatuspalvelujen toiminnan toteuttamisen tueksi on laadittu kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi Varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmat ja -kertomukset, Turvallisuussuunnitelma, Lääkehoitosuunnitelma, Kiusaamisen ehkäisysuunnitelma, Ikäpolvitoiminnan ideaopas ja vuosikello varhaiskasvatukseen, Nivelvaiheen vuosikello varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja Monikulttuurisuus rikkautena varhaiskasvatuksessa -materiaalit.

1.2.1 Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadinta- ja päivitysprosessi

Mäntyharjun Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu vuosina 2016-2017 ja päivitys tehty keväällä 2019. Kuntavasun laadinta ja päivitys on ollut prosessimaista koulutusta ja työskentelyä, johon on osallistunut koko varhaiskasvatushenkilöstö. Varhaiskasvatussuunnitelman valmistelun ja päivityksen lähtökohtana on ollut tuoda esille muuttuvan toimintakulttuurin, osaamisen ja oppimisen, lapsen muuttuvan roolin merkitys sekä lapsen etu. Ns. pedagoginen puhe on ollut vahvasti esillä vasu -työskentelyssä. Uutta toimintakulttuuria on työstetty ja avattu käytännön tasolle.

Mäntyharjun kunta on huolehtinut siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille on annettu mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, kehittämiseen ja päivittämiseen.

Koko varhaiskasvatushenkilöstö on osallistunut paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen seudullisten varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutusten kautta. Laatimiseen on saatu näkemyksiä ja sisältöä Opetushallituksen rahoittamasta Paova -kehittämishankkeesta (2016-2017), teemoitetuista vasuilloista, oppimiskahviloista ja pedagogisista iltapäivistä.

Monialaisen vasutyöryhmän tehtävänä on ollut avata perusteasiakirjan teemoja, koordinoita oppimiskahviloita ja koostaa oleelliset seikat pedagogisesta keskustelusta kuntavasuun sekä toimia myös linkkinä tiimien, perheiden ja moniammatillisten yhteistyöverkoston suuntaan. Työryhmä on osallistunut Aluehallintoviraston järjestämiin koulutuksiin.

Huoltajien näkemyksiä kartoitettiin asiakaskyselynä. Huoltajilta pyydettiin mielipiteitä ja ajatuksia varhaiskasvatuksen nykyisestä toimintakulttuurista ja osallisuudesta sekä mitkä seikat auttavat lasta viihtymään ja oppimaan varhaiskasvatuksessa. Huoltajat osallistuivat myös vanhempainiltaan, jossa keskusteltiin oppimisen alueista ja osallisuuden merkityksestä oppimisessa ja toiminnan suunnittelussa. Huoltajilla on mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin myös arjen toiminnassa.

Keväällä 2019 3-5 -vuotiaalle lapsille suunnatuissa haastatteluissa lapset saivat arvioida lasten mielenkiinnon kohteita ja mitä voisi tehdä toisin, jotta varhaiskasvatuksessa olisi mukavaa. Huoltajat haastattelivat kotona 5 -vuotiaat lapset ja varhaiskasvatuksen henkilöstö haastatteli päiväkodin ryhmissä 3-4 -vuotiaat lapset. Kysymyslomake oli kaikille sama. Haastatteluissa ilmeni, että lapset viihtyvät päiväkodissa, koska siellä saa leikkiä kavereiden kanssa, askarrella, ulkoilla ja tuoda lelujaan oman lelun. Päiväkodissa ei ole kivaa tai tulee paha mieli, jos tulee ikävä kotiin, kiusataan tai ei ole omaa kaveria. Isommat lapset kokivat päivälepoajan tylsäksi. Lasten toiveet kasvattajille olivat hyvin päivittäin toistuvia toiveita. Toivottiin, että aikuinen on mukana lasten leikissä, rakentaa majoja, puuttuu kiusaamiseen, lukee satuja ja pelaa lasten kanssa. Toiveet tukivat vahvasti mäntyharjulaisen varhaiskasvatuksen punaista lankaa, jotka ovat läsnäolo, vuorovaikutus ja leikki.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa on laadittu yhteistyössä paikallisten sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat ovat osallistuneet varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, kehittämiseen ja päivittämiseen.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva lain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (myöhemmin lapsen vasu) laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle ja se on lakisääteinen, pedagoginen asiakirja.

Suunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet ja se perustuu lapsen tuntemiseen, kuulemiseen ja havainnointiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat siitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Lasten vasuista nousevat tavoitteet otetaan huomioon ryhmävasuissa ja lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia.

Kuvio 2 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tärkeimmät sisältöalueet.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkettä, laaditaan hänelle lääkehoitosuunnitelma. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, liitetään ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen.

Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.

1.3.1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen Mäntyharjulla

Jokaiselle Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle tehdään henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Siirtokeskustelut lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai hoitomuodosta toiseen käydään riittävän hyvissä ajoin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on sähköisessä muodossa Daisy -toiminnanohjausjärjestelmässä. Kaavake noudattelee Opetushallituksen laatimaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Päiväkodissa lapsen vasun laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Prosessiin kuuluvia vasukeskusteluja voidaan tehdä muidenkin kasvattajien toimesta, kuitenkin kuullen koko tiimin asiantuntijuutta. Varhaiskasvatuksen opettajan pedagogista asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan tarvittavat tukitoimet, jotka tukevat lapsen kasvua ja kehitystä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Myös tukitoimien ja niiden toteutumisen arviointiin osallistuu tarvittaessa asiantuntijat ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Perheen kannalta on kuitenkin tärkeää, että vastuut on lapsiryhmässä sovittu ja perhe tietää, kenen kasvattajan vastuulla keskustelut ovat. Kaikkien ryhmän työntekijöiden tulee myös tietää lapsiryhmässä olevien lasten asiat, jotka oleellisesti vaikuttavat lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja kehitykseen.

Lapsen vasun laatimisessa on merkittävää, että lapsen mielipide tulee huomioiduksi kehitys- ja ikätasoisesti. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta arvioidaan ja suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa.

Mäntyharjulla lapsen vasun arviointikeskustelu käydään keväällä sekä myös muulloin tarpeen mukaan. Arviointi kohdistuu toimintaan, järjestelyihin ja pedagogiikkaan ja se kirjataan lapsen vasuun. Suunnitelma tarkistetaan aina silloin, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Aloitteen voi tehdä lapsen kanssa työskentelevä henkilö tai lapsen huoltaja. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairaudesta johtuvan lääkehoidon toteutussuunnitelman liittäminen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Hoitosuhteen päättyessä tai lapsen vaihtaessa varhaiskasvatuspaikkaa, lapsen varhaiskasvatussuunnitelma annetaan huoltajalle sekä arkistoidaan arkistolain mukaisesti.

Tutustumiskäynnit:	Vasukeskustelu:	Arviointikeskustelu:
<p>Ennen varhaiskasvatuksen alkua perheillä on mahdollisuus tutustumiskäynteihin varhaiskasvatuspaikassa. Tutustuminen on pohja yhteistyölle.</p> <p>Tutustuminen alkaa vastuukasvattajan yhteydenotosta huoltajaan tutustumiskäynnin ja aloituskeskustelun sopimisesta.</p> <p>Tutustumiskäyntejä varhaiskasvatukseen voi olla perheen tarpeen mukaisesti.</p> <p>Huoltajat voivat halutessaan seurata päivän kulkua lapsiryhmässä yhdessä lapsen kanssa.</p> <p>Aloituskeskustelu: Hoidon alkuun sijoittuva aloituskeskustelu voidaan käydä perheen toiveiden mukaisesti joko lapsen kotona tai päiväkodissa.</p> <p>Aloituskeskustelussa kerrotaan huoltajille varhaiskasvatuspaikan toimintakulttuurista ja -käytännöistä. Huoltajat voivat kertoa lapsestaan ja odotuksista ja toiveista varhaiskasvatukselle.</p> <p>Varhaiskasvatukseen liittyvät käytänteet ja perustiedot aloituksesta kirjataan aloituskeskustelukaavakkeeseen.</p> <p>Varhaiskasvatuksessa nimeetään lapselle vastuukasvattaja, joka alussa tutustuu paremmin lapseen ja perheeseen sekä hoitaa tarvittaessa yhteistyön muiden yhteistyötahojen kanssa lasta koskevista asioista.</p>	<p>Lapsen vasuun kirjataan tavoitteet pedagogiselle toiminnalle.</p> <p>Kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi.</p> <p>Suunnitelmassa otetaan huomioon lapsen kokemukset, tämän hetken tarpeet ja tulevaisuuden näkymät, lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja lapsen yksilölliset tuen ja ohjauksen tarpeet.</p> <p>Pedagogista dokumentointia hyödynnetään suunnitelman laadinnassa.</p> <p>Keskustelussa yhdistyy huoltajien ja henkilöstön tiedot, lapsen mielipiteet ja toiveet sekä kokemukset lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi.</p> <p>Keskustelussa sovitaan myös huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoista ja tarjottavien tukimuotojen tavoista.</p>	<p>Tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan, arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti.</p> <p>Keskustelussa kasvattaja ja huoltajat tarkistavat lapsen sen hetkisen kasvun ja kehityksen suuntaa.</p> <p>Keskustelu vähintään kerran vuodessa tai tarvittaessa useammin.</p> <p>Arviointi edellyttää avointa, luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta.</p> <p>Lapsen vasun toteutumisen arviointia tehdään jatkuvasti myös henkilöstön ja lapsen vuorovaikutuksessa.</p> <p>Arvioinnin perustana on henkilöstön tekemä havainnointi, varhaiskasvatuskeskustelu ja dokumentointi.</p>

Kuvio 3 Lapsen varhaiskasvatuskeskustelut ja niiden sisältö Mäntyharjulla.

*Pops-toukkatyttö hoputon
aivan tyytyväinen on
siinä missä mutustaa
vihersalaatti makoisaa.*

*Toisin on Naps-napsukan laita:
yksi haukkaus, eikä lehti enää maita.
Askelmittoja se jo laskelmoi.
Mistä uuden herkkupalan löytää voi?*

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lapsen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatuslaki antaa jokaiselle perheelle subjektiivisen oikeuden osallistua varhaiskasvatukseen. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin.

Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n lapsen oikeuksien sopimus, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on:

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustyöympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja

kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;

7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu ja se kuuluu jokaiselle lapselle hoitoaikojen mukaisesti.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait.

Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä.

Kansallinen varhaiskasvatuksen tietovaranto Varda kerää varhaiskasvatuksen tiedot valtakunnallisesti yhteen paikkaan vuoden 2019 alusta lähtien. Tietovarannon avulla varhaiskasvatuksesta saadaan jatkossa yhteismitallista, vertailukelpoista ja laadukasta tietoa mm. viranomaisten käyttöön. Varhaiskasvatuksen tietovarantoon tietoja tallentavat varhaiskasvatustoimijat. Varhaiskasvatuksen tietovarannosta määrätään varhaiskasvatuslaissa (540/2018), joka astui voimaan 1.9.2018.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot Mäntyharjulla

Kunnallinen päivähoito Mäntyharjulla on alkanut päivähoitolain tultua voimaan vuonna 1973, jolloin lasten kasvatuksesta huolehtimaan palkattiin kunnallisia perhepäivähoitajia. Vuonna 1974 avattiin ensimmäinen päiväkotitoiminta, Muksula. Vuonna 1997 Muksulassa käynnistettiin puolipäiväryhmä. Päiväkotitoiminta Touhula perustettiin päivähoitopalvelujen kysynnän laajentuessa vuonna 1978. Vuorohoitoon tarkoitettu ryhmäperhepäivähoitokoti Sopukka perustettiin vuonna 2002, joka muuttui myöhemmin vuorohoitopäiväkodiksi.

Vuonna 2007 päivähoidon kunnallinen hallinto siirtyi perusturvalautakunnasta sivistyspalvelujen alaisuuteen. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tultua voimaan vuonna 2000, esiopetusta annettiin päiväkotien ja tarvittaessa kyläkoulujen yhteydessä. Esiopetusta on järjestetty Mäntyharjun Yhtenäiskoulussa syksystä 2011 alkaen. Esiopetuksen järjestämisvastuu koko kunnan osalta on siirtynyt 1.1.2013 koulujen rehtoreille.

Tänä päivänä Mäntyharjulla varhaiskasvatuspalveluja annetaan kunnallisena palveluna vuoropäiväkotit Mustikkatassussa, perhepäivähoidossa ja kesäisin kahden viikon ajan pihaleikkitoimintana. Esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta annetaan Mäntyharjun Yhtenäiskoulun ja Kirkonkylän koulun esiopetuksen yhteydessä sekä perhepäivähoidossa taajaman ulkopuolella.

Mäntyharjun kunnallisessa varhaiskasvatuspalvelussa työskentelee noin 30 työntekijää. Varhaiskasvatuksen henkilöstön kelpoisuutta ja varhaiskasvatuksessa työskentelevien kasvattajien ja lasten välistä määrää ja suhdetta säätelee varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatuksesta annettu valtioneuvoston asetus.

Varhaiskasvatuspalveluissa on käytettävissä varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja.

Varhaiskasvatuksen johtaja vastaa varhaiskasvatustoiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä yhdessä henkilökunnan kanssa.

Mäntyharjulla ohjausta ja neuvontaa tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista saa kunnan Internet-sivujen, varhaiskasvatuksen johtajan ja henkilöstön, perheneuvoverkoston sekä moniammatillisten verkostojen kautta.

Mäntyharjun varhaiskasvatuksen toiminta-ajatus:

Varhaiskasvatus tarjoaa lapselle mahdollisuuden kokonaisvaltaiseen kasvatukseen, oppimiseen ja hoitoon, leikkiin sekä ystävyyssuhteisiin vertaisryhmässä.

Tavoitteena on yhteistyössä vanhempien kanssa hyvän itsetunnon, sosiaalisten valmiuksien, erilaisuuden hyväksymisen sekä hyvien tapojen omaksuminen turvallisessa ja hyväksytyssä ilmapirissä.

2.2.1 Päiväkotit- ja pihaleikkitoiminta

Päiväkodeissa ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset. Päiväkodin henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä

toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Mäntyharjulla päiväkotihenkilöstön vastuut, tehtävät ja ammattiroolit on avattu työnkuvina. Vastuualueet ja -tehtävät kirjataan tiimisopimukseen aina toimintavuoden alkaessa ja päivitetään tarvittaessa.

Tammikuussa 2014 toimintansa aloittaneessa **vuoropäiväkoti Mustikkatassussa** toiminnan tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Päiväkodissa lapsella on mahdollisuus monipuoliseen vuorovaikutukseen lasten ja aikuisten kanssa. Näin he oppivat tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa ja hyväksymään erilaisuutta. Lapselle annetaan aikaa, he saavat leikkiä ja toimia luovasti. Vuorohoitoa järjestetään iltaisin, viikonloppuisin ja öisin tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajien työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi.

Ryhmiä muodostuksessa säännösten lisäksi huomioon otetaan lasten ikä, pedagoginen toiminta sekä tuen tarve. Ryhmät ovat pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja toiminta on suunniteltu tapahtuvaksi pääosin pienryhmissä. Lasten pienryhmätyöskentelyssä tavoitteena on muun muassa lasten sosiaalisten taitojen harjoittaminen, osallisuus ja kiireettömän arjen luominen. Jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua keskusteluun ja vuorovaikutukseen vertaisryhmässä ja kasvattajan kanssa. Pienryhmissä toimimalla kasvattajat pystyvät paremmin huomioimaan ja havainnoimaan sekä tukemaan kutakin lasta yksilöllisemmin.

Päiväkotityöskentely perustuu kasvattajien tiimityöhön. Tiimeittäin keskustellaan ajankohtaisista kasvatuksellisista ja lapsiryhmää koskevista asioista. Kasvatustoimintaa suunnitellaan työtiimeittäin osallisuuden näkökulmasta, joka näkyy kasvattajan toimintana havainnoida lasten yksilölliset kasvun ja kehityksen tarpeet ottaen huomioon ne toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Toiminta on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessimaista tukemista, joka pohjautuu lapsen omaan kulttuuriin, kokemuksiin ja jossa lapsi nähdään aktiivisena ja osallistuvana toimijana omassa ympäristössään (Alila 2011.)

Päiväkotitoiminnan tavoitteena on lasten turvallinen ja tasapainoinen lapsuus, joka näkyy arkityössä seuraavasti:

- Lapsen perustarpeista huolehditaan
- Lapsille annetaan aikaa, tilaa ja tukea leikkiin sekä ulkoiluun
- Lasta ohjataan kunnioittamaan toista ihmistä ja luontoa sekä eläimiä
- Lasta opastetaan hyväksymään erilaisuutta
- Pienryhmätoiminnan kautta luodaan mahdollisuus kiireettömälle arjelle ja sosiaalisten taitojen luomiselle
- Lasta kunnioitetaan omana persoonana ja tuetaan lasten kasvua ja kehitystä
- Tilanneherkkyys ja lapsen kohtaaminen, lapsen tunteet ja olosuhteet otetaan huomioon
- Osallisuuden mahdollistaminen lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden.

Pihaleikkitoimintaa tarjotaan kesäkuussa maksutta Yhtenäiskoulun esiopetuksen piha-alueella ja sisätiloissa. Päivän aikana on mahdollisuus lasten omaehtoiseen leikkiin, ulkoiluun ja kasvattajien järjestämään ohjattuun toimintaan. Tavoitteena on iloinen yhdessäolo. Ohjaajina toimii koulutettu varhaiskasvatuksen henkilöstö ja avustajat.

2.2.2 Perhepäivähoito

Mäntyharjun kunnan alueella toimii kunnallisia perhepäivähoitajia, jotka hoitavat lapsia omis- sa kodeissaan ja vastaavat oman ryhmänsä pedagogisesta toiminnasta. Perhepäivähoitajaa ja hoitajan kotia valittaessa huomioidaan tilojen ja hoitajan soveltuvuus lasten opetukseen, kasvatukseen ja hoitoon. Perhepäivähoidon pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia.

Perhepäivähoidossa tavoitteena on tarjota lasten yksilölliset tarpeet huomioon ottavaa ope- tusta ja kasvatusta sekä hyvää hoitoa; kolmen ärrän hoitoa ”*ruokaa, rakkautta ja raitista il- maa*”. Perhepäivähoidon ominaispiirteenä on toiminnan joustavuus ja kodinomaisuus sekä tiivis yhteistyö lapsen perheen kanssa. Perhepäivähoidon ympäristössä korostuu lapsiryh- män pieni koko ja hoitajan oman perheen läsnäolo. Hoitaja luo perhepäivähoitokodin sää- nöt ja kertoo näistä hoitosuhteen alussa sekä huoltajille että lapsille.

Lapsen oppimisympäristö muodostuu perhepäivähoitajan kodista, pihasta ja lähiympäristös- tä. Perhepäivähoitokodissa lapsella on mahdollisuus nähdä ja osallistua kodin toimiin. Lap- set saavat täysipainoista ravintoa, kotiruokaa, jonka tekemiseen lapset voivat osallistua. Ruokalista voi olla kunnan ruokahuollon suunnitelman mukainen, mutta lapsilla on myös mahdollisuus osallistua ruokalistan suunnitteluun. Kodit on varustettu lapsia varten siten, että sekä sisä- että ulkotilat ovat turvalliset ja asianmukaiset. Lasten käyttöön varataan riittä- västi leikki- ja liikuntavälineitä. Lapsilla on mahdollisuus päivittäiseen ulkoiluun. Lisäksi lä- heinen luonto tarjoaa mahdollisuuden ulkoiluun, retkeilyyn ja luonnon tutkimiseen.

Mäntyharjun kunnan perhepäivähoitajat osallistuvat varhaiskasvatuksen yhteiseen toimin- taan ja hoitajilla on mahdollisuus hyödyntää päiväkotitiloja ja välineitä. Per- hepäivähoitajilla on käytössään myös oma kunnan lelulainaamo. Toimintaa monipuolistavat lisäksi yhteistyö vanhuspalveluiden, kirjaston, seurakunnan ja koulujen kanssa. Useiden hoitajien käytössä on kunnalliset leikki puistot tai lähiliikuntapaikat.

Perhepäivähoidon tavoitteena on lasten turvallinen ja tasapainoinen lapsuus, joka näkyy arkityössä seuraavasti:

- Joustava ja kodinomainen arki
- Toiminta on pedagogisesti perusteltua
- Lapsen perustarpeista huolehditaan yksilöllisesti
- Lapselle annetaan aikaa, tilaa ja tukea leikkiin sekä uuden oppimiseen
- Lapsi saa mahdollisuuden päivittäiseen ulkoiluun ja lasta kannustetaan liikkumaan
- Lasta ohjataan kunnioittamaan toista ihmistä ja luontoa sekä eläimiä
- Lapselle taataan luottavainen ja turvallinen päivä
- Erilaisuuden hyväksyminen
- Toiminta pienryhmätoimintaa
- Lapsi saa osallistua arjen toimintaan ja lapsi saa vaikuttaa toiminnan suunnitteluun
- Yhteistyö päiväkodin kanssa.

2.2.3 Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus

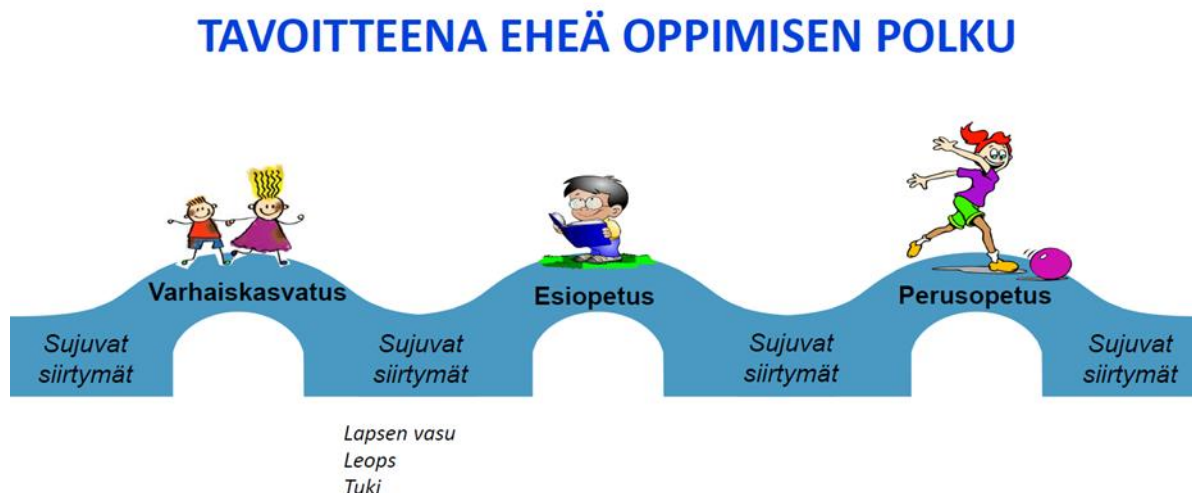
Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän toiminnallisen jatkumon. Varhaiskasvatuksen sisältöä, laatua ja ohjaavat kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. Esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmat ohjaavat koulun toimintaa.

Mäntyharjulla **esiopetus** on perusopetuksen alaisuudessa olevaa toimintaa. Yhtenäiskoulun esiopetuksesta vastaa kaksi esiluokanopettajaa. Kirkonkylän ja Toivolan koululla esiopetuksesta vastaa luokanopettaja. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja antaa tarvittaessa yksilöopetusta, ohjaa pienryhmiä sekä pitää Askeleittain-tuokioita (tunne ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu).

Esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta tarjotaan keskitetysti vuoropäiväkoti Mustikatassussa ja Yhtenäiskoulun esiopetustiloissa sekä Kirkonkylän koululla. Koulujen täydentävästä varhaiskasvatuksesta vastaavat koulutetut koulunkäynninohjaajat ja lastenhoitaja. Taajaman ulkopuolella esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus toteutuu perhepäivähoidossa.

Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen tehtävänä on vahvistaa lapsen tervettä itsetuntoa myönteisten oppimis- ja leikkikokemusten avulla ja tarjota mahdollisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen. Esiopetuksen jälkeisen toiminnan tärkeä toimintamuoto on leikki ja ulkoilu.

Koulujen kanssa tehtävällä yhteistyöllä kehitetään varhaiskasvatuksen ja opetuksen sisältöä siten, että lapselle varmistetaan kasvatuksellinen ja opetuksellinen jatkumo.

Kuvio 4 Oppimisen polku (Oph:n materiaali 2017).

Siirtyminen varhaiskasvatuksesta kouluissa järjestettävään esiopetukseen on lapselle tärkeä ja jännittävä elämänvaihe. Onnistunut ja suunnitelmallinen siirtyminen edistää lapsen turvallisuuden tunnetta ja kasvu- ja oppimisedellytyksiä. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esiopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen esiopetuksen alkua.

Siirtymistä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen valmistellaan hyvissä ajoin ja suunnitelmallisesti yhteistyössä henkilöstön, huoltajien ja lasten kanssa. Mäntyharjulla nivelvaiheet rakentuvat varhaiskasvatuksen ja eri koulujen välillä koulukohtaisesti.

Nivelvaiheen tulee perustua hyvään ja luottamukselliseen yhteistyöhön varhaiskasvatuksen henkilöstön ja esiopettajien sekä muiden monialaisten yhteistyötahojen välillä. Tavoitteena on, että lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on sujuvaa ja varhaiskasvatuksen piirissä mahdollisesti aloitetut tukitoimet jatkuvat tarpeen vaatiessa ilman katkosta esikoulussa. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ovat pohjana esiopetuksessa mahdollisesti jatkuville tukitoimille sekä erilaisille suunnitelmille oppilaan kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Jokaiselle lapselle laaditun tiedonsiirtolomakkeen avulla välitetään tietoa lapsen vahvuuksista ja kiinnostuksen kohteista sekä tarvittaessa kasvun ja kehityksen tuen tarpeista. Tiedonsiirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

Siirtymävaiheiden käytännöt on kirjattu yhtenäiseksi linjaksi vuosikelloon. Nivelvaiheen vuosikellossa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on määriteltä kullekin kuukaudelle tehtävät, tiedotteet ja vastuuhenkilöt. Vuosikellossa korostuu tärkeänä se, että varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön kanssa. Myös huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämisessä huomioon.

Esiopetuksen ja alkuopetuksen nivelvaihetta Yhtenäiskoulussa vahvistavat esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen ja koulun iltapäivätoiminta, ESIKKO-yhteistyö 1-luokkien kanssa ja koulukummitoiminta perusopetuksen viidesluokkalaisten kanssa. Esikoululaiset osallistuvat mahdollisuuksien mukaan koulun yhteisiin teema- ja juhlapäiviin sekä muuhun toimintaan, jotta jatkumo eskarista kouluun olisi mahdollisimman luonnollinen. Kirkonkylän ja Toivolan koululla alkuluokkatoiminta on jo esiopetusvuoden aikana tiivistä ja jatkumo alkuopetukseen on luontevaa.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan tavoitteena on:

- tarjota lapselle mahdollisuus osallistua monipuoliseen, virkistävään ja turvalliseen toimintaan ammattitaitoisten ohjaajien toteuttamana
- huomioida toiminnan suunnittelussa yksilölliset ja ryhmän yhteisölliset tavoitteet
- tarjota lapselle kiireetön kasvuympäristö, jossa monipuolisen tekemisen ohessa löytyy mahdollisuus myös rauhoittumiseen
- mahdollistaa hyvien vapaa-ajanviettopojen etsimisen ja löytämisen
- lisätä osallisuuden mahdollisuuksia ja vahvistaa sosiaalisia taitoja.

2.2.4 Kotihoidontuki ja kotihoidontuen kuntalisä

Alle kolmevuotiaan lapsen hoitaminen kotona on vaihtoehto kunnalliselle varhaiskasvatukselle. Vanhempi voi halutessaan hoitaa lasta kotona. Kotona hoitamisen mahdollistavat kotihoidon tuki, johon kuuluvat hoitoraha ja perheen tuloista riippuen hoitolisä (Kela). Kotihoidon

tuen lisäksi on mahdollisuus saada myös Mäntyharju -lisää. Kuntalisän saannin edellytyksenä on, että mäntyharjulaista lasta kotona hoitaa lapsen oma vanhempi.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä.

Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö on avointa, arvostavaa ja tasavertaista kohtaamista. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuspalveluiden tavoitteena on luoda yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrosta noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatuslain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

- oikeus hyvään ja turvalliseen lapsuuteen,
- jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas,
- oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi.

Ihmisenä kasvaminen

- elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen,
- ihmisarvon loukkaamattomuus,

- pyrkimys totuuteen, hyvyyteen, kauneuteen, oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan,
- sivistyksen arvostaminen,
- arvoista keskusteleminen,
- ei kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa.

Lapsen oikeudet

- oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään, ajatuksiaan, tulla ymmärretyksi,
- oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen,
- oikeus leikkiä, saada tietoa, oppia leikkien ja iloita oppimastaan,
- oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen,
- oikeus saada tietoa, kokeilla ja opetella uusia asioita,
- oikeus käsitellä tunteita ja ristiriitoja.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

- mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta.

Perheiden monimuotoisuus

- kunnioitava ja ammatillinen suhtautuminen (kieli, kulttuuri, uskonto, kasvatusnäkemys, perinteet),
- perheidentiteetin ja perhesuhteiden tukeminen.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

- terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin ohjaaminen,
- tunnetaitojen ja esteettisen ajattelun kehittäminen,
- kestävä elämäntavan periaatteiden lisääminen,
- myönteinen suhtautuminen tulevaisuuteen.

Mäntyharjun kunnassa varhaiskasvatuksen arvoperusta määrittyy kansainväliselle ja suomalaiselle arvoperustalle. Mäntyharjulla on tärkeää, että lapsella on oikeus saada tasa-arvoista kohtelua, lapsen etu tulee huomioiduksi, lapselle suodaan mahdollisuus täysipainoiseen kehittymiseen ja lapsen mielipiteet kuullaan ja otetaan huomioon.

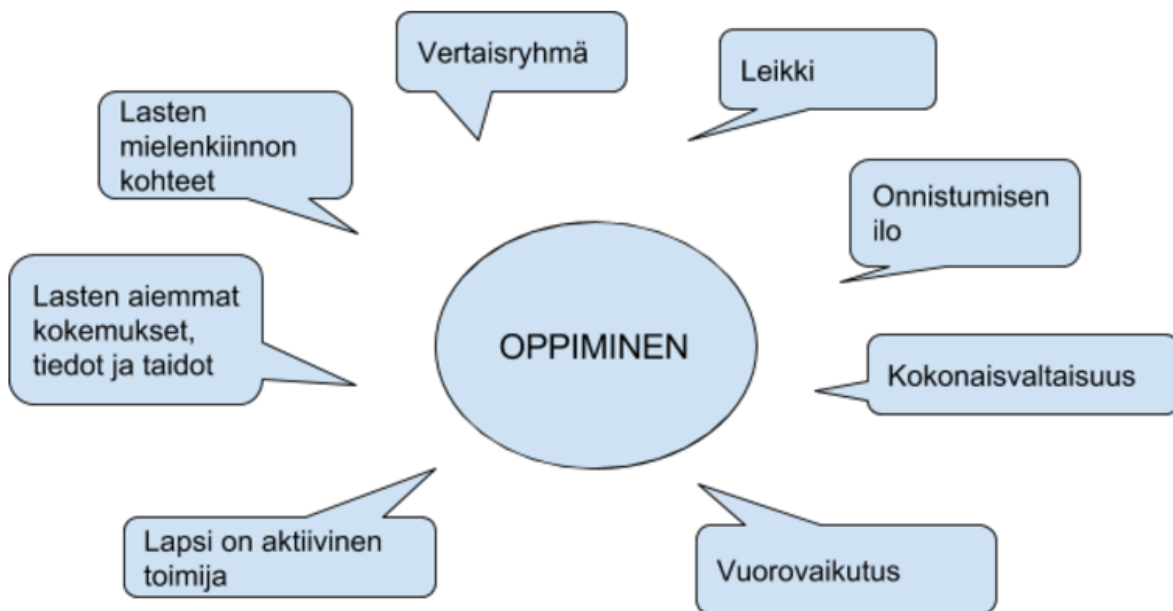
Arvoperusta mäntyharjulaistain:

- Perusturvallisuus
 - luottamus, aito välittäminen, lapsen ja perheen arvostaminen, tasapuolisuus sekä selkeät rajat
 - aito läsnäolo
 - lämmin vuorovaikutustapa
- Hyvä yhteistyö huoltajien kanssa
 - avoimuus, lapsella hyvä ja turvallinen olo varhaiskasvatuksessa
- Sosiaaliset taidot
 - moraaliset arvot, hyvät tavat, kasvaminen vastuuseen omasta tekemisestään, toisten huomioon ottaminen, kuuntelemaan oppiminen
 - erilaisuuden hyväksyminen
- Hyvän itsetunnon kehittyminen
- Elinympäristön kunnioitus
 - luonnonsuojelu, ympäristökasvatus, kestävä kehitys
- Lapsuuden vaaliminen
 - lapsilähtöisyys, lapsen äänen kuuleminen
 - leikin keskeinen merkitys
 - osallistaminen ja lapsen vahvuuksien tukeminen

2.5 Oppimiskäsitys

Lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa.

Kuvio 5 Oppimiskäsitys.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Kasvattajana:

- otan huomioon erilaiset tavat oppia ohjauksessa ja kasvatuksessa
- huomioin lapsen kehittymisen ikäkautensa ja kehitysrytmensä mukaisesti
- kannustan lasta aktiiviseksi oppijaksi myönteisessä ja turvallisessa ilmapiirissä
- varmistan, että vuorovaikutus on avointa ja sallivaa
- varmistan, että toiminta on osallistavaa, mutta aikuisen tuella ja ohjauksella etenevää
- varmistan, että toiminta on yrityksiä ja erehdyksiä sallivaa
- voin muuttaa toimintaa lasten kiinnostusten, kysymysten ja jaksamisen mukaisesti
- otan huomioon lasten ideat ja toiveet huomioiden lapsen ikätaso ja tasapuolisuus
- vahvistan lapsen tervettä itsetuntoa ja ymmärrystä itsestä aktiivisena oppijana.

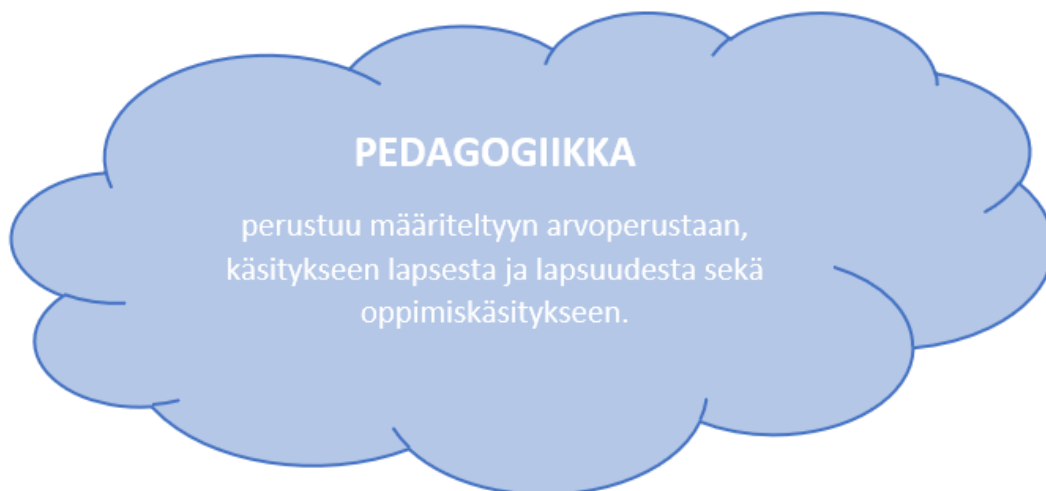
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatuksen pedagogiikka on tietoista toimintaa lasten oppimisen ja hyvinvoinnin toteutumiseksi. Pedagogiikka näkyy arjen toimintakulttuurissa, oppimisympäristössä ja varhaiskasvatuksen keskeisessä elementissä, leikissä. Erityisen tärkeää on lasten osallistaminen. (Anneli Rautiainen, opetusneuvos, Opetushallitus 2016.)

Kuvio 6 Pedagogisen toiminnan viitekehys (Oph:n materiaali 2017).

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista. Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa arjen eri tilanteissa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Pedagogisen toiminnan ytimessä on avoin ja kannustava vuorovaikutus lasten ja kasvattajien välillä.

Kuvio 7 Pedagogiikka varhaiskasvatuksessa.

Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa. Erilaiset hoidolliset ja kasvatukselliset tilanteet antavat arvokkaita hetkiä, joissa aikuisella on mahdollisuus yksilölliseen lapsen huomiointiin. Nämä hetket luovat yhteenkuuluvuutta ja lapsi saa kokea aikuisen läsnäolon. Arkisessa tilanteessa kasvatus ja oppiminen tapahtuvat leikinomaisesti ja laaja-alaisesti. Erilaisten taitojen oppimista edesauttaa lasten mahdollisuus jäljitellä vertaisryhmässä muiden lasten hyvää mallia.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle.

Kasvattajana:

- tuen yksilöllisen identiteetin muotoutumista,
- autan lasta muodostamaan omia mielipiteitä,
- tuen lasta toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla,
- autan lasta havaitsemaan oman toimintansa ja osaamisensa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä.

Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsensä, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Opetuksessa hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua.

Kasvattajana:

- innostan ja motivoin lasta opettelemaan uusia asioita,
- ohjaan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja,
- otan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle.

Kasvattajana:

- huolehdin, että hoitotilanteet ovat kiireettömiä ja turvallisia, ottaen huomioon toisten lasten ja kasvattajien turvallisuus,
- huomioin lapsen yksilöllisyyden ja tarpeet,
- vahvistan lapsen uteliaisuutta ympäristöä kohtaan,
- kannustan lasta omatoimisuuteen,
- annan mallin omalla toiminnallani omasta ja ympäristön siisteyden huolehtimisesta
- edistän lapsen myönteistä minäkuva, ajattelun kehittymistä, lapsen ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja.

Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia. Voimme puhua kokopäiväpedagogiikasta, jossa varhaiskasvatuksen keskeiset perushoitotilanteet ja käytännöt ovat kasvatus- ja opetustoiminnan suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin perustana.

Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Kasvattajan tehtävänä on huolehtia seuraavat asiat lapsen oppimisen näkökulmasta:

<p>Varhaiskasvatukseen saapuminen ja lähteminen</p> 	<p>Lapsi saa henkilökohtaisen vastaanoton ja tuntee itsensä tervetulleeksi.</p> <p>Lapsi kokee hoitopaikan turvallisena.</p> <p>Huoltajien asioille on aikaa sekä tulo- että lähtötilanteissa.</p> <p>Huoltajat saavat tietoa lapsen päivän kulusta.</p> <p>Huoltajat ovat tietoisia varhaiskasvatusyksikön toimintatavoista (esim. ilmoittaminen lapsen tulosta ja lähdöstä, hakijan ilmoittamisesta kasvattajille, lasten riisumis- ja pukemiskäytännöt).</p>
--	---

Ruokailu

Lapsi saa monipuolista ja terveellistä ravintoa.

Lapsi saa kaikki hoitopäivään kuuluvat ateriat (aamiainen, lounas, välipala, päivällinen, iltapala).

Lapsi oppii terveelliset ravintotottumukset ja ruokavalinnat.

Lapsi tutustuu erilaisiin ruokiin monen aistin avulla.

Lapsi oppii kunnioittamaan ruokaa.

Lapsi oppii ekologisen ja kestävän kehityksen arvoja ruokaillessa.

Ruokailu on mukava, sosiaalinen hetki.

Lapsi oppii ruokavuoden juhlapyhät ja vuodenaikojen kierron.

Lapsi oppii hyviä ruokailu- ja käytöstapoja ja oma-toimisuutta.

Lapsi oppii hienomotorisia taitoja.

Huoltajien kanssa neuvotellaan lapsen allergioihin ja erityisruokavalioihin liittyvistä asioista.

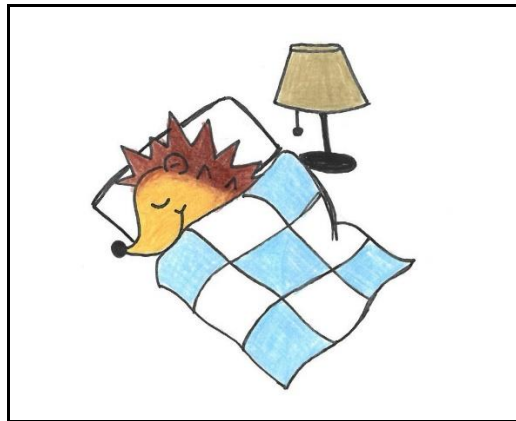
Lapsi voi tutustua ruoan alkuperään ja ruoan reittiin retkien ja ruokakasvien kasvattamisen kautta.

Lasten ruokailuun liittyvissä kysymyksissä tehdään yhteistyötä suun terveydenhuollon ja neuvolan kanssa.

Juhlahetkien tarjoilut ovat terveelliset, ei virvoitusjuomia tai makeisia.

<p>Ulkoilu</p> 	<p>Ulkoilu on osa terveellisiä elintapoja.</p> <p>Lapsella on mahdollisuus valvottuun, vapaaseen ulkoiluun.</p> <p>Ulkoilu luo leikille, liikunnalle, tutkimiselle ja lasten keskinäiselle sekä aikuisen ja lapsen väliselle vuorovaikutukselle hyvät puitteet.</p> <p>Lapsella on mahdollisuus purkaa energiaa ja nauttia isosta tilasta.</p> <p>Lapsi saa kokemuksia ulkoilusta erilaisella säällä.</p> <p>Lapsi tutustuu erilaisiin pihaleikkeihin.</p> <p>Lapsella on mahdollisuus leikkiin toisen ryhmän lasten kanssa.</p> <p>Tarkoituksenmukainen pukeutuminen mahdollistaa lasten monipuolisen toiminnan eri vuodenaikoina säällä kuin säällä.</p> <p>Kasvattaja huolehtii lapsen turvallisuudesta ohjaamalla lapsia noudattamaan yhteisesti sovittuja pihäsääntöjä ja huolehtimalla ulkoleikkivälineiden ja pihan kunnosta.</p>
--	--

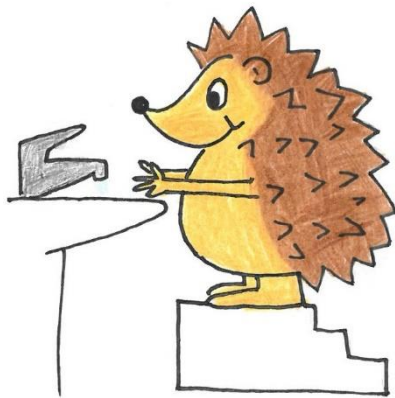
<p>Lepohetki</p>	<p>Lapsella on mahdollisuus päivittäiseen rauhoittamiseen ja päivälepoon.</p> <p>Lapselle annetaan mahdollisuus rauhoittua kuuntelemaan satuja ja musiikkia.</p> <p>Lapselle annetaan mahdollisuus omille ajatuksille ja mielikuville.</p> <p>Lapsi huomioidaan yksilönä levon tarpeen suhteen.</p> <p>Lapselle annetaan mahdollisuus turvalliseen aikuiskontaktiin.</p> <p>Lepohetki auttaa stressitason laskuun.</p> <p>Lapsi saa levätä päivävaatteissa halutessaan.</p>
-------------------------	---

Jokaisella lapsella on omat vuodevaatteet.

Yksilöllisestä lapsen lepohetkestä keskustellaan huoltajien kanssa.

Hygienia

Lapsi oppii siisteyskasvatukseen, hygieniaan ja terveyteen liittyviä asioita, jotka siirtyvät osaksi hänen arkeaan.

Varhain opittu hygienia ennaltaehkäisee infektioita.

Kädet pestään ainakin päivähoitoon tullessa, ennen ruokailuja, niistämisen ja wc:ssä käynnin jälkeen.

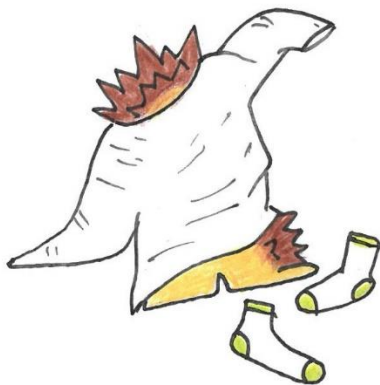
Lapsi oppii omatoimisuuteen.

Lapsen yksilöllisyys huomioidaan (lapset oppivat eri tahdissa esim. kuivaksi).

Lapsen tavoista ja tottumuksista keskustellaan huoltajien kanssa.

Epidemioissa kasvattajan velvollisuus on kiinnittää erityinen huomio puhtauteen ja tiedottaa epidemiasta huoltajille.

Pukeutuminen ja riisuminen

Lapsi oppii omatoimisuutta ja vuoron odottamista.

Lapsi oppii huolehtimaan vaatteista ja jalkineista (varusteet lasten saatavilla).

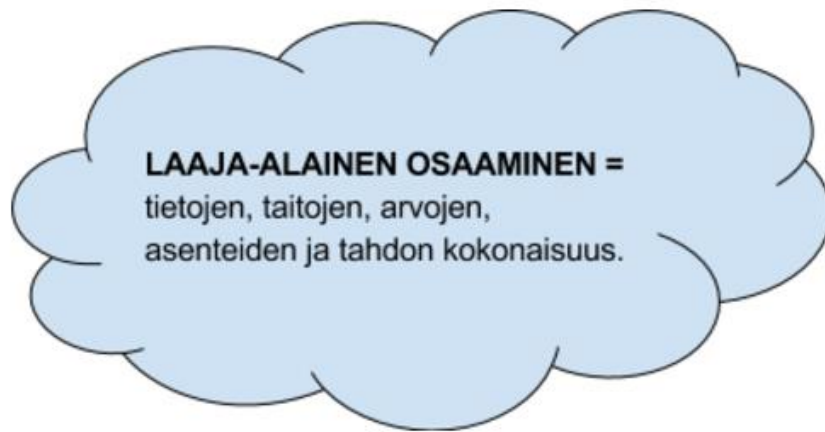
Lapsi oppii valitsemaan sääolosuhteisiin sopivaa vaatetusta.

Lapsen pukeutumisen yksilöllisistä tarpeista sovietaan yhdessä vanhempien kanssa.

Kasvattaja huolehtii, että eteistilanne on kiireetön ja porrastettu ja tapahtuu pienryhmissä.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

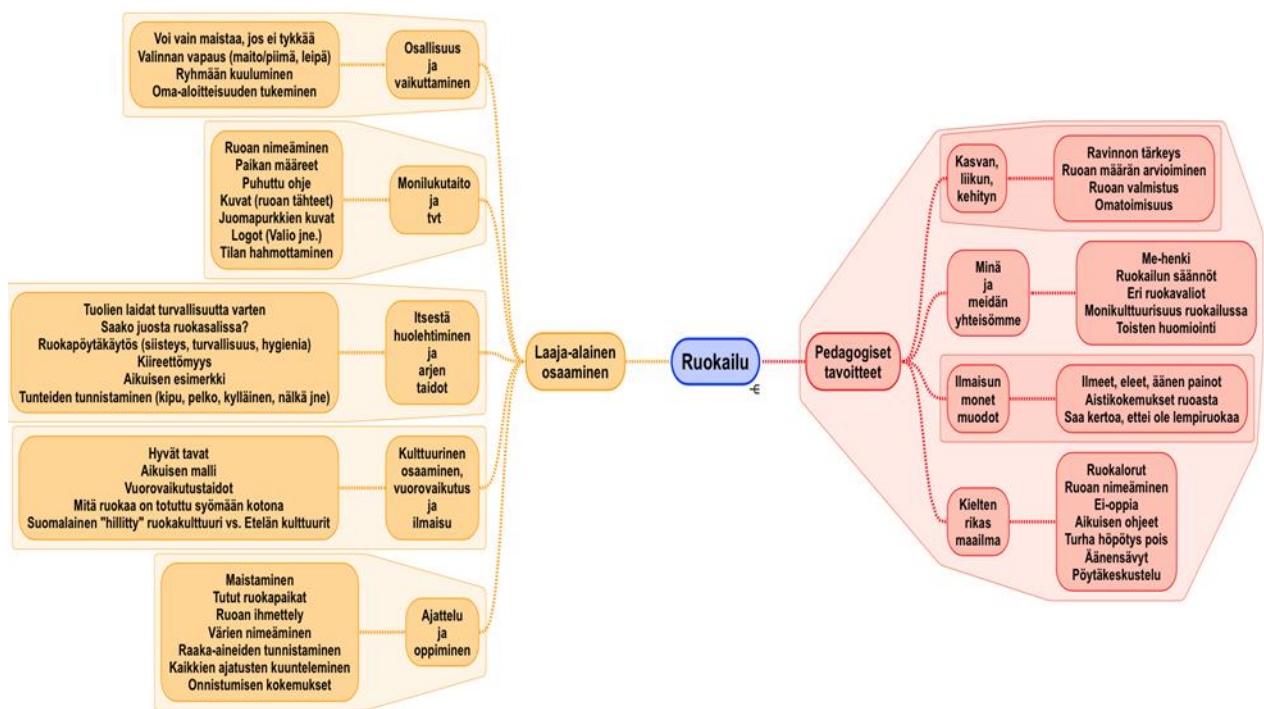
Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen tarkoittaa tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa ja siihen kuuluu myös kyky käyttää tietoja ja taitoja kunkin tilanteen edellyttämällä tavalla. Varhaiskasvatuksessa laaja-alaisen osaamisen kehittäminen otetaan huomioon kaikessa toiminnassa ja varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kuvio 8 Laaja-alaisen osaamisen määritelmä.

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin.

Mäntyharjun varhaiskasvatuksessa on lähestytty pedagogiikkaa ja varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta laaja-alaisen osaamisen ja oppimisen alueiden kuvausten osalta ja liitetty ne päiväkotiarjen tapahtumiin. Vasun tavoitteet toteutuvat kasvattajien tietoisien ja ohjaavan roolin kautta. Kasvattajat toimivat systemaattisesti ja tavoitteellisesti sekä luovat oppimiselle mahdollisuuksia antamalla tilaa toiminnassa joka päivä.

Kuvio 9 Varhaiskasvatussuunnitelman pedagogiset ulottuvuudet arjen toiminnassa. Esi-merkkitilanteena ruokailu. Mäntyharjun kunta, PAOVA-hanke 2017.

Kuvio 10 Laaja-alainen osaaminen varhaiskasvatuksessa (Oph:n materiaali 2017).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään varhaiskasvatuksen tehtävät eri osa-alueille, miksi kyseistä osaamista tarvitaan, mitä osaamisella tarkoitetaan sekä miten tavoitteita voidaan varhaiskasvatuksessa toteuttaa eri toimintamuodoissa. Laaja-alaisen osaamisen tehtävät avataan käytännön toiminnaksi seuraavissa laatikoissa. Laatikosto toimii myös arvioinnin lähtökohtana.

2.7.1 Ajattelu ja oppiminen

TEHTÄVÄ Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja	MIKSI? Ajattelun ja oppimisen taidot muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua
MITÄ? Taito jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä Kysely ja kyseenalaistaminen Mielikuvitus ja luovuus ratkaisujen tekemisessä Lapsia kannustetaan sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa	MITEN? Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan <ul style="list-style-type: none">- tutkimalla ympäröivää luontoa- antamalla mahdollisuus liikkumiseen- lisäämällä pienryhmätoimintaa Tilaa ihmettelylle, oivaltamiselle <ul style="list-style-type: none">- oppiminen ja osaaminen tarvitsee aikaa, jokainen on erilainen oppija- lasten kuuleminen Mahdollistetaan oppimisen ilo <ul style="list-style-type: none">- lapsella mahdollisuus päättää mitä tekee, joskus asiat on vain tehtävä- mahdollisuus leikkiin- monipuoliset ja merkitykselliset kokemukset erilaisissa oppimisympäristöissä Lapsia ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan <ul style="list-style-type: none">- lapsen kiinnostuksen kohteet ja toiveet otetaan huomioon Opetellaan kannustamaan toisia lapsia <ul style="list-style-type: none">- olet itse esimerkkinä ja mallina myös kavereille!

2.7.2 Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

TEHTÄVÄ Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan	MIKSI? Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa Tarvitaan sosiaalisia ja vuorovaikutustaitoja, kulttuurista osaamista
MITÄ? Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita Taitoa olla vuorovaikutuksessa ja ilmaista itseään erilaisissa tilanteissa	MITEN? Tutustumalla toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin <ul style="list-style-type: none">- kirjaston ja tieto- ja viestintäteknologian monipuolinen käyttö Kasvattaja toimii mallina <ul style="list-style-type: none">- kunnioittava asenne, kehonkieli ja vuorovaikutustaito- vakaumusten ja näkemysten kunnioittaminen- taito kuunnella lasta- monikielisen lapsen ilmaisun tukeminen ja kannustaminen oman ilmaisun löytymiseen- eri näkemysten ymmärrys ja niistä keskusteleminen lapsen ikä- ja kehitystason mukaisesti- omat arvot ja asenteet- lapsen äidinkieli on lapsen tunnekieli Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin <ul style="list-style-type: none">- harjoitellaan asettumista toisen asemaan- opetellaan ratkaisemaan ristiriitaitilanteita rakentavasti- rohkaistaan ja ohjataan kiittämään ja tervehtimään- anteeksipyytämisen ja -antamisen merkityksen kertominen- anteeksipyyntö voi olla sanallinen tai muu lapsen kehitykseen sopiva tapa, esimerkiksi koskettaminen tai katse.

<p>Oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista</p>	<p>Toiminnassa huomioidaan erilaiset leikit, ruokailuhetket ja juhlat, jotka mahdollistavat jakamaan kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista</p> <ul style="list-style-type: none"> - perheiden kulttuuritaustat ja heidän osallistaminen toiminnan suunnitteluun (esim. maailman ympäri - teemaviikot) - rauhallinen ja kiireetön ruokailuhetki on hyvä vuorovaikutustilanne - vieraisiin kulttuureihin tutustuminen mm. leikkiympäristön rakentamisen, näyttelyiden tai vierailujen avulla
--	--

2.7.3 Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

<p>TEHTÄVÄ</p> <p>Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja</p> <p>Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen</p>	<p>MIKSI?</p> <p>Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä</p>
<p>MITÄ?</p> <p>Tuetaan itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä</p> <p>Vastuullisen elämäntavan oppiminen, itsestä ja toisista huolehtiminen</p>	<p>MITEN?</p> <p>Lapsia autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan</p> <ul style="list-style-type: none"> - harjoitellaan erilaisia arjen taitoja - annetaan lapsen yrittää, kokeilla ja ihmetellä itse, autetaan tarvittaessa - aikuinen kuulevana läsnä <p>Ohjataan vastuulliseen ja turvalliseen toimintaan</p> <ul style="list-style-type: none"> - tavaroista ja yhteisestä omaisuudesta huolehtiminen - lapsi mukana arjen toiminnoissa - liikennekasvatus - levon, liikunnan merkityksen korostaminen

Omien tunteiden tunnistaminen ja niiden hallinta

- hygieniasta huolehtiminen
- jokamiehen oikeudet
- kestävä kehitys
- kierrätys ja lajittelu
- kehotunnekasvatus; oman ja toisen kehon kunnioittaminen

Tunteiden ilmaiseminen, nimeäminen ja niistä puhuminen

- opastetaan lasta kohtaamaan ja tunnistamaan aikuisen tunteet
- lapsella mahdollisuus näyttää omat tunteet sallivassa ympäristössä
- tunteiden havaitseminen ja nimeäminen
- keskustellaan lasten kanssa mahdollisista haastavista tunnetiloista
- tunnekortit
- kiusaamisen ehkäisy
- ohjataan lasta oman ja toisen kehon suojelemiseen
- satuhieronta

2.7.4 Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

<p>TEHTÄVÄ</p> <p>Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten monilukutaidon sekä tieto- ja viestintäteknologisten taitojen kehittymistä</p>	<p>MIKSI?</p> <p>Keskeinen merkitys lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa</p> <p>Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito</p> <p>Tieto- ja viestintäteknologia-osaaminen edistää lapsen kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa</p>
<p>MITÄ?</p> <p>Monilukutaito on erilaisten viestien tulkinna- ja tuottamisen taitoja. Perustana on laaja tekstikäsitelmä (kirjoitettu, puhuttu, audiovisuaalinen, digitaalinen)</p> <p>Sisältää erilaisia lukutaitoja: kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito, symbolinen lukutaito ja peruslukutaito</p> <p>Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin</p> <p>Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on osa monilukutaitoa</p>	<p>MITEN?</p> <p>Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä.</p> <ul style="list-style-type: none">- mainokset, logot, tuotemerkit- liikennemerkki- emoji- sosiaalinen media- varhaiskasvatusympäristössä asioiden ja toiminnan kuvittaminen auttaa lasta kehittämään monilukutaitoaan <p>Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä.</p> <ul style="list-style-type: none">- leikkien ja esitysten videointi- laulujen äänittäminen- valokuvaaminen; ilmeet, tunteet- esitykset- digitaalinen havainnointi ja dokumentointi- kirjaimet ja numerot- viittomat- kuvasta kertominen- sovellukset, pelit- iPadit ja oppimispelipöytä- erilaiset kuvat, piirroksot ja symbolit

	<p>tukevat ja helpottavat lasta toimimaan arjessa</p> <p>Kasvattajan malli</p> <ul style="list-style-type: none"> - mediakriittisyys - kasvattajan vuorovaikutteinen läsnäolo ja aktiivinen tuki monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön - perheiden käytänteet ja arvoperusta - lapsen taitojen kartuttaminen - mielenkiinnon herättäminen lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden
--	---

2.7.5 Osallistuminen ja vaikuttaminen

<p>TEHTÄVÄ</p> <p>Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen</p>	<p>MIKSI?</p> <p>Perusta demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle</p> <p>Edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa</p>
<p>MITÄ?</p> <p>Oikeus tulla kuulluksi ja olla osallisena omaan elämään vaikuttavissa asioissa</p> <p>Yhteisten sääntöjen ja sopimusten ymmärtäminen</p> <p>Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen</p> <p>Minäkuvan, itseluottamuksen ja sosiaalisten taitojen vahvistuminen</p>	<p>MITEN?</p> <p>Kasvattajan vastuulla huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa</p> <ul style="list-style-type: none"> - kuunnella lasta ja antaa lapselle mahdollisuus vaikuttaa päivän aikana yksittäisiin häntä koskeviin asioihin - toiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi yhdessä kasvattajan kanssa pienryhmissä - viikkokokoukset - lasten ehdotukset ja mielenkiinnon kohteet - kuukausiteema antaa mahdollisuuden joustavaan ja lasta osallistavaan toimintaan - yhteisten sääntöjen laatiminen ja niistä muistuttaminen - lasten oma-aloitteisuus ja spontaanius huomioidaan <p>Kasvattajan malli</p> <ul style="list-style-type: none"> - aito läsnäolo ja innostuneisuus

	- rohkaiseva ja motivoiva malli yhdessä tekemiselle- turvallinen ja innostava oppimisympäristö tukee itsensä ilmaisua ja osallistumista- kekseliäisyyden arvostaminen, eri ilmaisukeinojen hyväksyminen

*Hitu-keiju kukassa
istuu into hukassa.
Itu-sisko viereen lehahtaa.
On hällä tuhat ideaa,
miten ilomielen taaskin saa.*

*Kas, tässä yleisniksi,
miten tullaan iloisiksi:
Ota askel ensin oikeaan
ja kaksi sitten vasempaan,
kun tätä toistain jatketaan,
päästään keiju tunnelmaan.*

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyvä mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuurilla on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Toimintakulttuuriin vaikuttaa keskeisesti johtaminen. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle.

Mäntyharjulaisessa varhaiskasvatuksessa kasvattajien toiminta perustuu yhteiskunnassa sovittuihin arvoihin ja toimintatapoihin sekä eettisiin periaatteisiin. Kasvattajan ja kasvattajayhteisön tärkein tehtävä on luoda jokaiseen lapseen erikseen ja koko lapsiryhmään hyvä vuorovaikutussuhde ja rakastava ilmapiiri sekä edistää lapsen kasvua, kehitystä sekä oppimista. Kasvattajan tehtävänä on luoda lapselle turvalliset rajat.

Kasvattaja tuo arjen tilanteisiin kasvatuksen ja hoidon lisäksi opetuksen ulottuvuuden. Nämä varhaiskasvatuksen ulottuvuudet painottuvat eri tavoin eri-ikäisillä. Mitä pienempi lapsi on, sitä suurempi osa kasvattajan ja lapsen vuorovaikutuksesta tapahtuu hoitotilanteessa, joihin yhdistetään kasvatusta ja opetusta lapsen ikä huomioiden.

Lapsen päivä muodostuu erilaisista arkeen liittyvistä tilanteista, jotka luovat selkeän ja tarvittaessa joustavan päivärhythmin. Kokonaisvaltaisella toiminnalla, joka huomioi kielen, vuorovaikutuksen ja monipuoliset työtavat, kasvattajat edistävät lapsen myönteistä minäkäsitystä, lapsen ilmaisutaitoja ja ajattelun kehittymistä.

Kasvattajalla tulee olla:

- herkkyyttä ja kykyä reagoida lapsen tarpeisiin
- taitoa kunnioittaa lapsen, vanhempien ja toistensa kokemuksia ja mielipiteitä sekä toimia sen mukaisesti
- taitoa havainnoida lapsen kehitystä
- taitoa ottaa havainnointitiedot huomioon toiminnan arvioinnissa, suunnittelussa
- aikaa keskustella säännöllisesti vanhempien ja toisten kasvattajien kanssa.

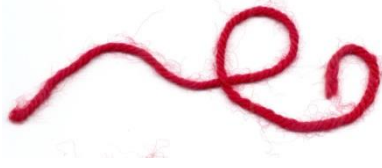
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi.

Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Mäntyharjulaisten varhaiskasvatuksen henkilöstön toimintakulttuurin ja pedagogisen toiminnan perustana ja punaisena lankana ovat:

leikki, vuorovaikutus ja läsnäolo.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogista johtamista. Tavoitteena on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Varhaiskasvatuksen pedagogisella johtamisella on suuri merkitys, kun toimintaa kehitetään kohti oppivaa yhteisöä. Johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen sekä työyhteisön säännöllinen kehittäminen.

Varhaiskasvatuksen johtaja mahdollistaa osallistavaan toimintakulttuuriin luomalla mallin ammatilliseen keskusteluun pedagogisissa iltapäivissä ja työyhteisöilloissa. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti sekä osaamista kehitetään ja jaetaan.

Jokaisella työntekijällä on vastuu oman työn johtamisesta yhteisten tavoitteiden mukaisesti. Toiminnan ratkaisut tehdään niin, että ne parhaalla mahdollisella tavalla edistävät perustetävän toteutumista joka päivä. Pedagogiikan johtamisessa huomioidaan henkilöstöön liittyvät

rakenteet, esim. työajat ja varhaiskasvatuksen opettajien ryhmän ulkopuolinen suunnitteluai-
ka.

Varhaiskasvatuksen opettaja on kokonaisvastuussa lapsiryhmän pedagogisesta toiminnasta. Hän vastaa toiminnan suunnitelmallisuudesta ja tavoitteellisuuden toteuttamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä. Hän luo tiimin toimintaan yhteneväisyyttä ja johdonmukaisuutta.

Päiväkodin toiminta toteutuu tiimityöskentelyn avulla. Toimivassa tiimissä työ on joustavaa ja sujuvaa sekä opitaan uutta. Tiimin jokaisella jäsenellä on vastuu pedagogiikan toteuttamisesta ja toteuttamisesta joka päivä. Henkilöstö keskustelee toiminnan arvoista osana kasvatus-
toiminnan suunnittelua. Arvokeskustelut heijastuvat tätä kautta myös päivittäiseen perustyöhön ja kohtaamiseen lasten ja vanhempien kanssa. Viikoittainen tiimipalaveri mahdollistaa moniammatillisen tiimin yhteisen suunnittelun, arvioinnin ja ajatusten vaihdon.

Tiimillä on vastuu työn suunnittelusta, toteuttamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä. Se vaatii yhteistä näkemystä esimerkiksi siitä, miten hoito, kasvatus ja opetus varhaiskasvatuksessa toteutetaan. Yhteiseen päämäärään sitoutumisen lisäksi tiimin jäseniltä vaaditaan kyseenalaistamisen taitoja, avointa kommunikaatiota, erilaisuuden hyödyntämistaitoja, yhteisiä arvoja ja luottamusta toisiinsa. Tiimityössä työn tekemisestä ei olla enää vastuussa vain esimiehelle vaan myös työtovereille. Tiimin jäseniltä vaaditaan oman ammatillisen osaamisen avaamista myös muiden tiimin jäsenten käyttöön ja omien toimintaperiaatteiden kriittistä arvioimista koko tiimin kehittämiseksi.

Muiden lapsi- ja perhetyötä tekevien asiantuntijoiden rooli toimintakulttuurin kehittämisessä on tärkeä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja, toimintaterapeutti ja varhaiskasvatuksen psykologi konsultoivat ja toimivat varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa monialaisessa yhteistyössä lapsen kasvun ja oppimisen tuen järjestämisessä, toteuttamisessa ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen kehittyvä toimintakulttuuri

Kuvio 11 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ohjaavat periaatteet (Oph:n materiaali 2017).

3.1.1 Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään ja arvioidaan seuraavien periaatteiden mukaisesti. Miksi kehittämisen periaatetta tarvitaan ja miten tavoitteita voidaan varhaiskasvatuksessa toteuttaa?

MIKSI?	MITEN?
<p>Lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan</p> <p>Yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille, ajatusten jakamiselle ja uudenaisten toimintatapojen kokeilulle</p>	<p>Jokainen haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan</p> <p>Arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä</p> <p>Kannustetaan jakamaan ajatuksia ja kokeilemaan uudenaisten toimintatapojen</p> <p>Kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja ammatilliseen kehittymiseen</p> <p>Oman työn säännöllinen arviointi</p> <p>Palautteiden, kehittämistyön ja arviointien hyödyntäminen</p>

3.1.2 Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään ja arvioidaan seuraavien periaatteiden mukaisesti. Miksi kehittämisen periaatetta tarvitaan ja miten tavoitteita voidaan varhaiskasvatuksessa toteuttaa?

MIKSI?	MITEN?
<p>Leikki on merkityksellistä lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle</p> <p>Henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa</p>	<p>Leikki saa näkyä ja kuulua</p> <p>Lasten leikkialoiteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa</p> <p>Lasta kannustetaan kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, ilmaisuun ja luovuuteen</p> <p>Kehitetään leikkiä edistäviä toimintatapoja</p>

	<p>ja oppimisympäristöjä</p> <p>Puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen</p> <p>Toisten kunnioittaminen ja yhteistyön arvostaminen</p> <p>Vertais- ja ystävyysuhteiden vaaliminen</p>
--	--

3.1.3 Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään ja arvioidaan seuraavien periaatteiden mukaisesti. Miksi kehittämisen periaatetta tarvitaan ja miten tavoitteita voidaan varhaiskasvatuksessa toteuttaa?

MIKSI?	MITEN?
<p>Myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta on tärkeää</p> <p>Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyä osallisuuden kautta</p>	<p>Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan</p> <p>Kehitetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistäviä toimintatapoja ja rakenteita</p> <p>Tiedostetaan asenteiden, vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallin välittyvän lapsille</p> <p>Rohkaistaan lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia</p> <p>Tunnistetaan lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä</p> <p>Tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä</p>

Mäntyharjun varhaiskasvatuksessa tärkeänä arvona osallistumisessa on vapaaehtoisuus. Osallisuuden kokemus rakentuu olemalla mukana toiminnassa. Lapsella on kokemus omien kykyjen riittävydestä, omasta merkityksestään ja vastuun saamisesta ryhmän jäsenenä.

Osoitamme, että jokainen lapsi on tärkeä omana itsenään. Olemme kiinnostuneita lapsen asioista ja kiinnostuksen kohteista, joita voidaan käyttää hyväksi lapsen itsetunnon ja itseilmaisun vahvistajana. Pyrimme ottamaan lasten toiveet huomioon toiminnan suunnittelussa. Siten lapsi myös sitoutuu paremmin yhteiseen toimintaan ja tuntee olevansa tärkeä osa ryhmää. Pyrimme seuraamaan lapsen aloitteita ja huomioimaan niitä. Aikuisen tehtävä on rikastuttaa, syventää ja selittää lapsilta tulleita ajatuksia. Parhaiten tämä näkyy päivittäisessä leikissä, kun aikuiset tarttuvat lasten leikki-ideoihin ja auttavat viemään niitä eteenpäin.

Tärkeänä toimintamuotona on yhteistoiminta perheiden kanssa ja huoltajien osallisuuden lisääminen varhaiskasvatuksen arkeen. Erilaiset yhteiset toimintapäivät ja vanhempien innostaminen yhteiseen suunnitteluun sekä toteutukseen ovat tärkeä osa osallistumista ja vaikuttamista.

Osallistumisen ja vaikuttamisen onnistumisen arviointia toteutetaan Mäntyharjulla lasten kanssa päivittäin kysellen ja keskustellen lasten ikätaso huomioiden. Kiinnostavia toimintamuotoja kehitetään monipuolistaen ja rikastaen hyväksi havaittuja toimintamuotoja. Huoltajilta saatu palaute, siitä miten lapsi on kokenut toiminnan, on ensiarvoisen tärkeää. Palautetta kerätään keskusteluiden, mielipidemittausten sekä vuosittain tehtävien laajempien kyselyiden avulla. Kasvattaja sekä kasvatustiimi arvioivat omaa toimintaansa säännöllisesti.

OSALLISUUS Mäntyharjulla	MITEN?
<ul style="list-style-type: none"> ● yhteistoiminta, yhdessä tekeminen ● vuorovaikutus ● läsnäolo ja kuuleminen ● vastuun saaminen ● toiveet näkyviin ja kuuluviin ● valinnan mahdollisuus ● erilaisuuden salliminen ● vireystilan seuraaminen ● vapaaehtoisuus ● päivän kulku selkeä ● innostuneisuus ● hyvä ja salliva ilmapiiri ● auttaminen ● hyvinvoinnin lisääntyminen 	<p>Kasvattaja kuuntelee lasta aktiivisesti</p> <p>Kasvattaja rohkaisee lasta ilmaisemaan mielipiteitään arjen eri tilanteissa</p> <p>Kasvattaja osoittaa kiinnostuneisuutta lapsen ajatuksia ja keskustelua kohtaan</p> <p>Toiminnassa otetaan huomioon lapsen aloitteet, ideat ja mielipiteet</p> <ul style="list-style-type: none"> – toiminnallisuus (leikki, luonto, liikunta) – hetkeen tarttuminen – pienryhmätoiminta <p>Lasten on mahdollista valita leikkikaverit ja leikkiympäristöt mahdollisuuksien mukaan</p> <ul style="list-style-type: none"> – toivetaulut – osallistuminen leikkiympäristön suunnitteluun ja rakentamiseen <p>Lapsella on mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua toimintaympäristön suunnitteluun</p> <ul style="list-style-type: none"> – apulaistehtävät

	<ul style="list-style-type: none"> - kuukausitason suunnitelmat/teemat - lasten kokoukset <p>Lapsella on mahdollisuus käyttää eri välineitä, leluja ja materiaaleja yhdessä sovituin ehdoin</p> <ul style="list-style-type: none"> - välineet lasten ulottuvilla <p>Lapset voivat osallistua toiminnan suunnitteluun</p> <ul style="list-style-type: none"> - lasten kokoukset - osallisuuden puu - sääntöjen luominen yhdessä <p>Kasvattaja havainnoi aktiivisesti lasten toimintaa ja hyödyntää tietoa suunnittelussa ja toiminnassa</p> <ul style="list-style-type: none"> - videointi, valokuvaaminen - havaintovihkot ja muut materiaalit - leikin havainnoinnin materiaali <p>Kasvattaja osallistuu aktiivisesti lasten kanssa toimintaan ja leikkeihin sopivasti katsomallaan tavalla</p> <p>Kasvattaja huolehtii, että yhdessä sovittuja sääntöjä noudatetaan</p> <p>Kasvattaja nauttii yhdessä tekemisestä ja kokee työn iloa</p>
--	---

3.1.4 Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään ja arvioidaan seuraavien periaatteiden mukaisesti. Miksi kehittämisen periaatetta tarvitaan ja miten tavoitteita voidaan varhaiskasvatuksessa toteuttaa?

MIKSI?	MITEN?
Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuttuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa	Vahvistetaan taitoa nähdä ja ymmärtää asioita sekä asettua toisen asemaan
Oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen	Tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla
Kulttuurisesti kestävä kehityksen edistäminen	Ymmärretään kielen keskeinen merkitys lasten kehityksessä ja oppimisessa
	Tehdään monikielisyys näkyväksi

	<p>Kiinnitetään huomiota omaan kielenkäyttöön</p> <p>Rohkaistaan lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti</p> <p>Annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin</p>
--	--

3.1.5 Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään ja arvioidaan seuraavien periaatteiden mukaisesti. Miksi kehittämisen periaatetta tarvitaan ja miten tavoitteita voidaan varhaiskasvatuksessa toteuttaa?

<p>MIKSI?</p> <p>Lapset omaksuvat varhaiskasvatuksessa terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja.</p> <p>Opetellaan kestävän elämäntavan mukaisia periaatteita: yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.</p>	<p>MITEN?</p> <p>Liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona</p> <p>Edistetään lasten hyvinvointia mm. joustavalla päivän rakenteella</p> <ul style="list-style-type: none"> - kuvitetut päivärytmit myös vuorohoidossa <p>Huomioidaan mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä</p> <ul style="list-style-type: none"> - tilojen jakaminen <p>Huolehditaan yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta</p> <ul style="list-style-type: none"> - tilojen ja välineiden turvallisuus - puututaan kiusaamiseen - turvataidot ja lapsen kehon tunteminen ja tunnistaminen - tunteiden sanoittaminen (papukaija -puhe) <p>Tunnistetaan, puututaan ja ehkäistään kiusaamista ja tapaturmia</p> <ul style="list-style-type: none"> - kiusaamisen ehkäisy suunnitelma - lapsen lohduttaminen - kiusaamisesta puhuminen <p>Johdetaan turvallisuutta ja turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä</p> <ul style="list-style-type: none"> - säännönmukaiset ensiapu- ja turvallisuuskoulutukset
---	--

	<ul style="list-style-type: none"> – turvallisuus- ja varautumissuunnitelma – riskianalyysi – turvakävely – ajanmukainen talotekniikka ja sen käytön osaaminen <p>Huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys</p> <ul style="list-style-type: none"> – välineiden ja tilojen yhteiskäyttö – säästäväisyys – korjaaminen – uusiokäyttö – kierrätys
--	---

Kasvattajana puutun kiusaamiseen seuraavasti:

- havainnoin lasten leikkejä sekä sisällä että ulkona ja ennakkoin tilanteita
- seuraan ja havainnoin lasten yhteistoimintaa ryhmässä ja puutun kiusaamiseen heti, olen läsnä lasten leikkitalanteissa
- keskustelen lasten kanssa kiusaamisesta ja ystävyydestä
- keskustelen ja kyselen lapsilta kiusaamiseen liittyvistä asioista, kuten missä negatiivisia tekoja, ”tyhmää”, tapahtuu
- rohkaisen lapsia kertomaan, kiusaamisesta kertominen ei ole kantelua
- en syyllistä lasta tai vähättele lapsen tunteita
- teen yhteistyötä huoltajien kanssa, rohkaisen heitä ottamaan asian puheeksi
- teen havaintoja ja dokumentoin niitä valokuvaamalla tai videoimalla
- käytän kuvia, jotka esittävät erilaisia kiusaamistilanteita
- luen lasten kanssa kiusaamista ja tunteita käsitteleviä kirjoja
- käsittelen tunteita ja kiusaamista satujen ja draaman avulla
- toimin esimerkkinä toisten kohtelemisesta, sanallinen ja sanaton viestintä

Kasvattajana:

- tiedostan oman tapani toimia ja olla hyvässä vuorovaikutussuhteessa
- vaikutan yhteisön toimintakulttuuriin ja positiivisen ilmapiirin luomiseen, ylläpitoon ja kehittämiseen
- tiedän, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Tavoitteena on luoda inklusiivinen toimintakulttuuri, joka edistää yhdenvertaisuutta, oppimista, osallisuutta, hyvinvointia ja kestävä elämäntapaa. Oppivan yhteisön periaatteen mukaan varhaiskasvatuksessa tulee vallita luovuutta ja vapautta salliva ilmapiiri.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista ja vuorovaikutusta edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö.

Kuvio 12 Oppimisympäristöt varhaiskasvatuksessa.

Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä.

Oppimisympäristön avulla edistetään:

- lapsen kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta
- yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa
- osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja yhdessä tekemistä
- kulttuurista moninaisuutta
- leikkiä, fyysistä aktiivisuutta, tutkimista sekä taiteellista ilmaisua ja kokemista, luontoelämyksiä.

Oppimisympäristöt:

- suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa
- tukevat lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua
- tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon
- muuntuvat pedagogisen toiminnan ja lapsiryhmän tarpeen mukaan.

Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Mäntyharjulla varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjen suunnittelua ja rakentamista ohjaa lapsiryhmän ja yksittäisen lapsen tarpeet sekä ryhmän toiminnan tavoitteet. Henkilöstön tehtävänä on lasten kanssa säännöllisesti suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön ratkaisuja sekä arjen toimintoja. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Päiväkodin suunnittelussa pedagogisena lähtökohtana on pienryhmätoiminta. Pienryhmä- ja askartelutila ovat koko talon käytössä. Yhteinen ruokasali mahdollistaa leikkien jatkuvuuden ryhmätiloissa. Kotikeittiö ja oleskelutila luovat vuorohoidon tiloissa kodikkaan tunnelman. Yhteinen sali toimii liikunta-, musiikki-, leikki-, toimintaterapia-, juhla- ja pelipaikkana.

Toiminnalliset piha-alueet on suunniteltu pienille ja isoille lapsille erikseen. Pihojen liikenteema houkuttelee lapsia liikkumaan ja tutustumaan liikennesääntöihin. Pihalla on tilaa myös pallopeleihin ja pyöräilyyn. Viereinen metsä mahdollistaa tutkimusmatkat luontoon ja hiihtoretket talvisin. Pienten pihan päädyssä ja koulun urheilukentällä oleva jääkenttä antavat mahdollisuuden tutustua luisteluun.

Rakennettu ja rakentamaton ympäristö mahdollistavat leikin ja tutkimisen myös päiväkodin ja perhepäivähoitajan pihan ulkopuolella. Luonto ja liikkuminen ovat tärkeä osa mäntyharjulaisista varhaiskasvatusta. Lähiliikuntapaikat, rakennetut luontopolut ja paikallisten urheiluseurojen kanssa tehtävä yhteistyö rikastuttavat lasten oppimisympäristöjä ja tuovat tasa-arvoa.

Erilaisten leikkiympäristöjen luominen ja leikin rikastuttaminen ja uusien oivalluksien syntyminen kasvattajan ja lasten yhteistyönä vahvistavat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sovimusten ja sääntöjen omaksumista.

Tieto- ja viestintäteknologia ovat osa lapsia osallistavaa varhaiskasvatuksen oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa tvt -kasvatus takaa myös tasa-arvon; lapset, joiden kodeissa ei ole mahdollisuuksia hankkia teknologiaa saavat varhaiskasvatuksessa mahdollisuuden oppia niiden käyttöä. Varhaiskasvatuksessa lasten käytettävissä ovat erilaiset älylaitteet, kuten tabletit ja jättipelipöytä.

Oppimisympäristöjen toiminnallisuutta, itse toimintaa ja sen jäseniä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti mm. sähköisen arviointikyselyn avulla. Arvioinnin tavoitteena on seurata lapsen yksilöllistä kehitystä ja kasvua, sekä ryhmän sisäistä toimintaa. Arviointiin osallistuvat henkilöstön lisäksi lapset ja huoltajat.

Fyysinen oppimisympäristö	Psyykkinen oppimisympäristö	Sosiaalinen oppimisympäristö
<p>Tilat, sisustus, välineet ja materiaalit</p> <p>Lapset mukana tilojen suunnittelijoina, rakentajina ja käyttäjinä</p> <p>Turvallisuus, terveellisyys, esteettisyys ja muunneltavuus</p> <ul style="list-style-type: none"> - leikkiympäristöt - ohjattu toiminta - omaehtoinen toiminta - pienryhmätoiminta <p>Mahdollisuus tutkimiseen, kokeiluun ja liikuntaan</p> <ul style="list-style-type: none"> - vuodenaajat - kuvat ja symbolit - materiaalit ja välineet lasten saatavilla - lasten itseohjautuvuus ja omatoimisuus - tieto- ja viestintäteknologia <p>Lähiympäristö</p> <ul style="list-style-type: none"> - liikunta- ja luontoelämykset - kokemukset, materiaalit ja monipuoliset mahdollisuudet leikkiin ja tutkimiseen <p>Muu rakennettu ympäristö ja yhteistyötahot</p> <ul style="list-style-type: none"> - kirjasto - lukion kulttuurisali - huoltajien työpaikat - perhekahvilat - seurakunta - palolaitos - Iso-Pappilan museo - verkkomuseo https://mantyharjunverkkomuseo.com/ 	<p>Turvallinen, rauhallinen ja kiireetön ilmapiiri</p> <ul style="list-style-type: none"> - aikaa kuunnella lasta - yksilölliset tarpeet huomioidaan - yhdessä luodut säännöt - kiusaamisen ehkäisy <p>Hyväksyvä ja myönteinen kasvatuskulttuuri</p> <ul style="list-style-type: none"> - iloinen, avoin ja rohkaiseva asenne - mahdollisuus oppia yrityksen ja erehdyksen kautta - aikuisen oma malli - positiivinen asenne ja tasa-arvoinen kohtaaminen - aikuisten välinen vuorovaikutus <p>Aikuiset herkkiä kuulemaan lapsia</p> <p>Kiitos ja kannustus</p> <ul style="list-style-type: none"> - positiivinen palaute - selitetään, miksi asiat tehdään tietyllä tavalla <p>Havainnointi, yksilöllisyyden huomiointi</p>	<p>Läheinen vuorovaikutus aikuisten ja lasten kesken</p> <ul style="list-style-type: none"> - aito läsnäolo ja kuuntelu - turvalliset rajat ja yhteiset säännöt - kysymykset ja ihmettely <p>Lasten keskinäisen vuorovaikutuksen vahvistaminen, yhteistyökyky</p> <ul style="list-style-type: none"> - ystävyysuhteiden vaaliminen - ristiriitatilanteiden ratkaiseminen aikuisen tuella - kiusaamisen ehkäisy - kiusaamiseen puuttuminen ja tilanteiden käsittely - odotukset ja vaatimukset käyttäytymiseen ja omatoimisuuteen lapsen ikätason mukaisesti - lapsen valinnat ja päätökset - satuhieronta <p>Tunneilmaisu, kuuntelu, empatia, huumori, rehellisyys</p> <ul style="list-style-type: none"> - tuttu ja turvallinen syli mahdollistaa keskustelun ja tunteiden ilmaisun - toisen kunnioittaminen ja huomioonottaminen

Kuvio 13 Kasvattaja oppimisympäristöjen mahdollistajana Mäntyharjun varhaiskasvatuksessa.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Kuvio 14 Me olemme mäntyharjulaisen lapsen kasvun tukena ja turvana.

3.3.1 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Yhteistyö edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta.

Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä korostuu kasvattajien ammatillinen sensitiivisyys, jotta huoltajat tulevat kuulluiksi ja kokevat olevansa osallisia lapsensa varhaiskasvatuksessa. Huoltajille annetut viestit ovat kannustavia ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavia. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset.

Päivittäinen yhteistyö

Päivittäisissä "Mitä kuuluu" -tilanteissa jaetaan puolin ja toisin tärkeät kuulumiset lapseen liittyen. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle. Huoltajille on ensiarvoisen tärkeää kertoa myös kaverisuhteista ja leikin kehittymisestä osana lapsen sosiaalista kasvua. Jotta kohtaaminen päivän tärkeimmässä hetkessä olisi toista kunnioittavaa, puhelut ja multimediatekstit

voivat odottaa ja varmistamme kiireettömän hetken kuulumisten vaihtamiseen puolin ja toisin.

Päivittäistä yhteistyötä toteutetaan lapsiryhmäkohtaisesti ja vanhempien toiveita kuunnellen. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Päivittäisen yhteistyön muotoja ovat ilmoitustaulu, Daisy -toiminnanohjausjärjestelmä, päiväkodin info-tv:t ja toiminnasta tiedottavat kuukausikirjeet. Yhteydenpitoa varten on käytössä myös ryhmien ja henkilöstön työ sähköpostiosoitteet.

Päiväkodissa huoltajilla on myös mahdollisuus varata henkilökohtainen keskustelu-aika, ns. ”Perjantaiavartti” oman lapsen päiväkotiryhmän kasvattajan kanssa.

Muu yhteistyö

Vanhemmille ja/tai koko perheelle järjestetään erilaisia tilaisuuksia pitkin toimintavuotta, esimerkiksi vanhempainillat, juhlat, retket, tapahtumat, toiminnalliset tempaukset ja perheillat. Näiden tilaisuuksien tavoitteena on informoida vanhempia varhaiskasvatustoiminnasta ja viettää mukavaa aikaa yhdessä. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Lasten huoltajilla on mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajat voivat antaa ehdotuksia toiminnan sisältöön mm. osallisuuden puun, vanhempainiltojen tai lapsen vasukeskustelujen aikana. Toiminnan ja laadun arviointiin perheet voivat osallistua erilaisten kyselyjen kautta.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun suunnitellaan ja toteutetaan lasten kehityksen ja oppimisen tukea.

3.3.2 Monialainen yhteistyö Mäntyharjulla

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatustuksen mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Mäntyharjulla yhteistyötä tehdään tiiviisti kunnan ruokapalvelun, kulttuuri- ja liikuntatoimen sekä kirjaston kanssa. Palo- ja pelastustoimen ja seurakunnan kanssa yhteistyötä tehdään vuosittain toimintasuunnitelman mukaisesti. Myös mäntyharjulaiset maatilat, urheiluseurat ja muut järjestöt (mm. Reissupolku, Liikenneturva, Mäntyharjun judo, 4H –kerho) kuuluvat tärkeisiin yhteistyötahoihin painottuen kunkin vuoden teeman mukaisesti ja näin lisäävät ja tukevat oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja varhaiskasvatuksen tavoitteita.

Toimintaa suunnitellaan, kehitetään ja arvioidaan yhteistyöpalavereissa kasvattajien, kunkin yhteistyötahon yhdyshenkilön ja varhaiskasvatuksen johtajan toimesta.

Ruokapalvelut

Yhteistyön tavoitteena on koota tietoa siitä, miten terveellinen ravinto ja ruokailutottumukset näyttäytyvät varhaiskasvatuksen arjessa. Ruokahuollon kanssa tehtävässä yhteistyössä tavoitteena on arvioida ja suunnitella ruokakasvatusta ravitsemussuosituksen mukaiseksi. Päiväkoti voi tilata ruokapalveluilta raaka-aineita ja leipomistarvikkeita ruokakasvatustoimintaa varten.

Kulttuuri- ja liikuntatoimi

Tavoitteena on tukea monipuolista kulttuuri- ja liikuntakasvatusta. Kulttuuritoimen kanssa tehtävä yhteistyö perustuu pääsääntöisesti lapsille suunnattujen kulttuuritapahtumien suunnitteluun ja järjestämiseen, mm. konsertit, tanssipajat, elokuvat. Liikuntatoimi antaa mahdollisuuden monipuoliseen talviliikuntaan päiväkodin ja koulujen alueella mm. jääkenttien ja latujen huoltamisella. Kisalan urheilualueen seikkailupuistossa, urheilukentällä ja -hallissa varhaiskasvatus voi järjestää erilaisia tapahtumia ja tempauksia. Kisalan vieressä sijaitseva liukumäki ja kota ovat myös varhaiskasvatuksen käytössä tarvittaessa. Päiväkodin vieressä oleva Leijonakota taas tarjoaa esteettömän kohtaamisen eri yhteistyötahojen kanssa tai seikkailuretkikohteen varhaiskasvatuksen arkeen.

Kirjasto

Kirjaston kanssa tehtävässä yhteistyössä on tärkeää mm. erilaisten materiaalien lainausmahdollisuus, jotka osaltaan tukevat varhaiskasvatuksen omaa toimintaa. Päiväkodissa on lasten käytettävissä pysyvä käsikirjasto. Jokaisella tiimillä on kirjastokortti ja lainaajatunnukset. Tiimeissä kirjaston tarjontaa hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja toiminnan toteutuksessa. Kirjasto tarjoaa palveluja päivähoidon henkilöstölle ja lapsille tarpeen mukaisesti mm. satutuntien, tutustumiskäyntien ja kirjakahviloiden muodossa. Myös kirjaston näyttelytilaa hyödynnetään lasten omien töiden taidenäyttelyille.

Perhepäivähoitajilla on mahdollisuus saada käsikirjasto kotiinsa kirjoista, joita myös pienimätkin voivat huoletta lukea ja maistella. Kirjojen kunnosta ei siis tarvitse olla huolissaan ja hoitajan ei tarvitse tätä materiaalia lainata omalla kirjastokortilla. Käsikirjasto palautetaan toimintavuoden lopussa toukokuussa.

Seurakunta

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa huomioidaan Opetushallituksen ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisten tilaisuuksien järjestämisestä. Uskonottomuus huomioidaan muiden katsomusten rinnalla, jolloin katsomuksia tarkastellaan tasavertaisina. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Katsomuskasvatuksessa huomioidaan vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat, kuten pääsiäinen, mikkelinpäivä ja adventin aika. Varhaiskasvatuksessa vietetään perinteisiä juhlia, kuten joulujuhla, kevätkuuhla ja itsenäisyyspäivän juhla. Juhlaan voi liittyä yksittäinen virsi tai hengellinen laulu, jolloin sitä ei pidetä uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä uskontoa harjoittavana tilaisuutena. Huoltajia tiedotetaan juhlasta ja sen mahdollisesta uskontoon viittavasta elementistä riittävän ajoissa.

Varhaiskasvatuksessa tapahtuva katsomuskasvatus toteutetaan yhteistyössä seurakunnan työntekijöiden kanssa. Vanhemmille tiedotetaan katsomuskasvatustoiminnasta hyvissä ajoin ja vakaumuksensa puolesta toiminnasta poisjääville lapsille järjestetään suunnitelmallista oheistoimintaa.

Perhepäivähoidossa olevilla lapsilla on mahdollisuus käydä seurakunnan päiväkerhoissa, mutta siitä sovitaan erikseen huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Monialaisesta yhteistyöstä ja sen toteuttamisesta Mäntyharjulla on luettavissa enemmän luvussa 5.2.

*Kuningas Mustikkatassun alainen
on Sammalisto-seurue salainen.*

*Sammaljoukon kulkua
ei voi kukaan havaita.*

*Sammal-Isto ja pehmot toiset,
hipsuttajat suurenmoiset,
käyttävät salasanoja,
joita ei voi tulkita.*

*He pehmoisia puhuvat
sammaltaen kaikki sanomat.*

*Kun tieto kulkee tällä lailla,
kuningas on huolta vailla.*

*SAMMALLAMMAS, vihje tää,
sentään ehkä selviää.*

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Pedagoginen toiminta on tietoista, suunnitelmallista ja tavoitteellista. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (luku 2).

Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden. Suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen ovat laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytys.

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat:

- arvoperusta
- oppimiskäsitys
- toimintakulttuuri
- monipuoliset oppimisympäristöt
- yhteistyö
- työtavat
- lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet
- oppimisen alueet
- suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen
- laaja-alaisen osaamisen tavoitteet.

4.1.1 Pedagogisen toiminnan suunnittelu, toteuttaminen ja havainnointi Mäntyharjulla

Varhaiskasvatustoiminta tapahtuu yhteistyössä henkilöstön, huoltajien ja lasten kanssa. Lähtökohtana toiminnalle ovat varhaiskasvatuksen arvoperusta, oppimiskäsitys, laaja-alainen osaaminen ja toiminta-ajatus.

Suunnitelmallisessa ja kehittyvässä varhaiskasvatustoiminnassa korostuvat monipuolinen suunnittelu, toiminnan toteutus ja sen arviointi. Arvioinnin pohjalta kehitetään toimintaa. Dokumentointi kuuluu kaikkiin varhaiskasvatustoiminnan vaiheisiin keskeisenä osana.

Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta

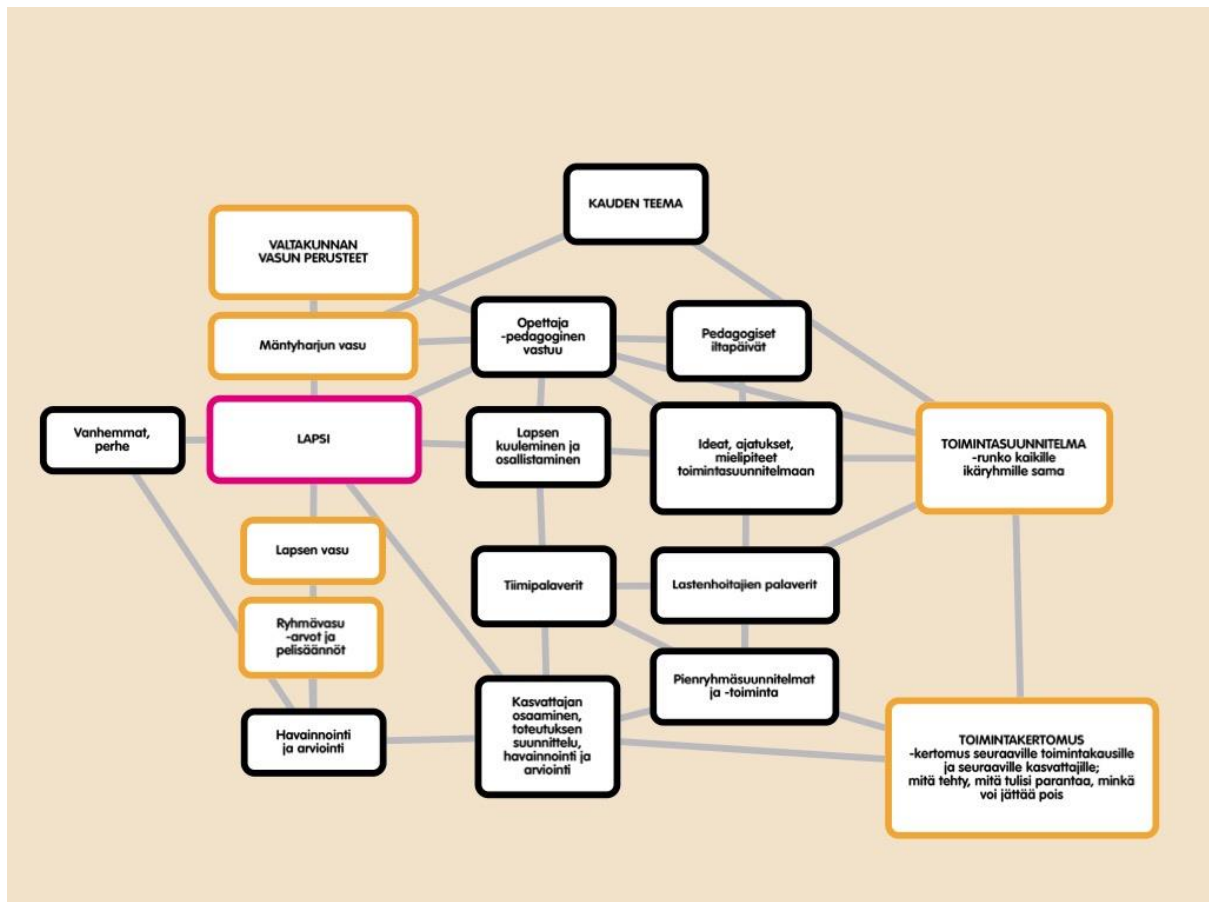
- Koko varhaiskasvatuksen vuosikello
- Yhteiset kuukausiteemat
- Toiminnan pedagogiset tavoitteet
 - Ryhmäkohtaiset tavoitteet
 - Osallisuus – lapsi, huoltaja, työntekijä, monialainen yhteistyö
 - Pienryhmätoiminta
- Havainnointi ja dokumentointi
- Arviointi tiimipalaverissa ja pedagogisissa iltapäivissä
 - Toiminnan kehittäminen

Kuvio 15 Pedagogisen toiminnan kehä Mäntyharjulla.

Mäntyharjun varhaiskasvatuksessa on luotu yhtenäinen käytäntö laadun takaamiseksi. Ymmärrys kunkin lapsen tarpeista sekä tavoista toimia ja oppia edellyttää kasvattajilta johdonmukaista havainnointia ja dokumentointia. Aikuinen havainnoi toimintaa ja arvioi työskentelyään sekä toiminnan ohessa että sen jälkeen. Havainnointi ja dokumentointi on jokaisen kasvattajana velvollisuus.

Mäntyharjulainen varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu tapahtuu monitasoisesti, jossa kuntavasu ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma muodostavat prosessimaisen kokonaisuuden. Pedagogisen toiminnan suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi tapahtuvat itsearvioinnin, havainnoinnin ja toimintakertomuksen avulla. Varhaiskasvatuksen suunnitelma- ja arviointitasojen kokonaisuutta on kuvattu kuviossa 15.

Kuvio 16 Ryhmämuotoisesta päivähoidosta vasupohjaiseen varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen toiminnan viitekehys Mäntyharjulla.

1 Suunnittelu

Lapset viihtyvät ja oppivat parhaiten ilmapiirissä, jossa heidät hyväksytään ja heitä kuunnellaan aidosti, heitä rohkaistaan uusiin taitoihin ja heidän vahvuksiensa tuetaan. Tästä syystä kasvattajien lähtökohtaisena suunnitteluun liittyvänä tehtävänä on kuulla ja huomioida jokainen lapsi yksilönä ja ohjata heitä heidän omien tarpeidensa ja kehitystasonsa mukaisesti.

Mäntyharjulla suunnittelutyö on monikerroksista, jossa huomioidaan kasvattajien vahvuudet, lasten mielenkiinnon kohteet ja huoltajien näkemys varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja tavoitteista.

Tiimityöskentelyn pohjana on toimiva ja samalla tavalla ajatteleva henkilöstö. **Tiimisopimuksessa** avataan kasvattajien vastuutehtävät, roolit ja arjen tilanteiden pedagogiset arvo-perustat ja pelisäännöt. Henkilöstön vahvuudet ja erityisosaaminen otetaan huomioon osana toiminnan suunnittelua.

Henkilöstön tehtävänä on havainnoinnin ja vanhemmilta saadun tiedon kautta selvittää lasten yksilölliset tarpeet, kiinnostuksen kohteet ja kehitystaso ja ottaa ne huomioon toiminnan suunnittelussa. Vanhempien kanssa laadittu **lapsen varhaiskasvatussuunnitelma** on perustana yksilöllisesti lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen seurannalle ja siten koko lapsiryhmän toiminnan suunnittelulle.

Ryhmävasuun kirjataan varhaiskasvatuksen arvoperusta ja yhteiset tavoitteet. Ryhmävasuun kirjataan myös henkilöstön keinot tukea ja edistää eri oppimisen alueiden toteutumista. Lisäksi kirjataan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edistämisen tavoitteet ja toimenpiteet.

Toiminnan suunnittelun perustana on kokopäiväpedagogiikka ja se on yhdessä suunniteltua ja sitä arvioidaan tiimipalavereissa säännöllisesti. **Ryhmäkohtainen toimintasuunnitelma** tehdään puolivuositain vasupohjaisesti lasten ikä- ja kehitystaso ja tarpeet huomioon ottaen. Lasten oppimista, kasvua ja kehitystä tukevat leikki- ja oppimisympäristöt ovat monipuoliset ja lasten ikä- ja kehitystaso on aina huomioitu ryhmäkohtaisessa suunnitelmassa.

Kuukausitason suunnitelmissa henkilöstö asettaa tavoitteet kuukauden teemalle, kasvatäjien toiminnalle ja varhaiskasvatusympäristön muokkaamiselle sekä miettii toiminnan sisältöä ja menetelmiä.

2 Toteutus

Toteutusvaihe perustuu hyvään ja monipuoliseen suunnitteluun. Varhaiskasvatustoiminnan toteutuksessa käytetään pienryhmätyöskentelyä tarkoituksenmukaisesti. Henkilöstö havainnoi lapsiryhmää ja soveltaa suunnitelmaa tekemällä toiminnan toteutuksessa valintoja ja ratkaisuja itsenäisesti siten, että ne palvelevat lapsia ja tukevat heidän kehitystään sekä tuen tarpeitaan. Lasten ideat ja mielipiteet otetaan huomioon toiminnan toteutuksessa. Toiminta voi olla myös omaehtoista tai aikuisjohtoista toimintaa. Omaehtoisessa toiminnassa korostuu aikuisen valvonta ja havainnointi. Toteutuksessa vanhempien osallistaminen ideointiin tai toteuttamiseen on mahdollista mm. osallisuuden puun avulla. Kuukausi- ja viikkotason toiminnasta tiedotetaan huoltajia säännöllisesti.

3 Havainnointi

Lasten havainnointi on toiminnan arvioinnissa merkittävä työmenetelmä. Myös keskustelut lasten kanssa ja heiltä saatava palaute ja tieto edesauttavat laaja-alaisen osaamisen kehittämiseen ja monipuolisen toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Arvioinnin tehtävänä on myös kannustaa lasta myönteisellä tavalla omien tavoitteiden asettamiseen ja itsenäiseen työskentelyyn.

MIKSI?	MITEN?
Auttaa ymmärtämään lapsen tapaa toimia ja ajatella	Aikuinen mukana lasten leikeissä
Antaa tietoa lapsen persoonallisuudesta ja kiinnostuksen kohteista	Kuunteleva aikuinen
Auttaa kasvattajaa mukauttamaan toimintansa lapsen tarpeiden mukaiseksi.	Leikin havainnoinnissa sosiaaliset suhteet korostuvat / Sosiogrammi
	Vuorovaikutus lasten ja kasvattajan välillä
	Vuorovaikutus kasvattajien välillä
	Vuorovaikutus vanhempien kanssa
	Oman toiminnan havainnointi, miksi teen kuten teen.

	<p>Toisen toiminnan havainnointi</p> <p>Erilaiset kirjaustavat, dokumentointi</p> <p>Yhden asian havainnointi kerrallaan, esim. leikki ja vertaissuhteet</p> <p>Havainnointi ei ole tulkintoja.</p>
--	---

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot ja dokumentit tuodaan esille vuorovaikutteisessa keskustelussa henkilökunnan ja perheen välillä. Tavoitteena on, että dokumentointi ei ole vain lopputuotos, vaan suunnitelmallinen ja luonteva tapa työskennellä lasten kanssa. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Mäntyharjulla varhaiskasvatustoiminnan kirjaaminen (dokumentointi) kuuluu kaikkiin kasvattajien työtoiminnan vaiheisiin. Kasvattajat kirjaavat eri tavoin ja mahdollisimman monipuolisesti havaintojaan, suunnitteluaan, toiminnan toteutusta sekä toiminnan arviointia ja kehittämistyötä. Myös sähköisiä kirjaus- ja arviointimenetelmiä käytetään ja niiden osaamista kehitetään.

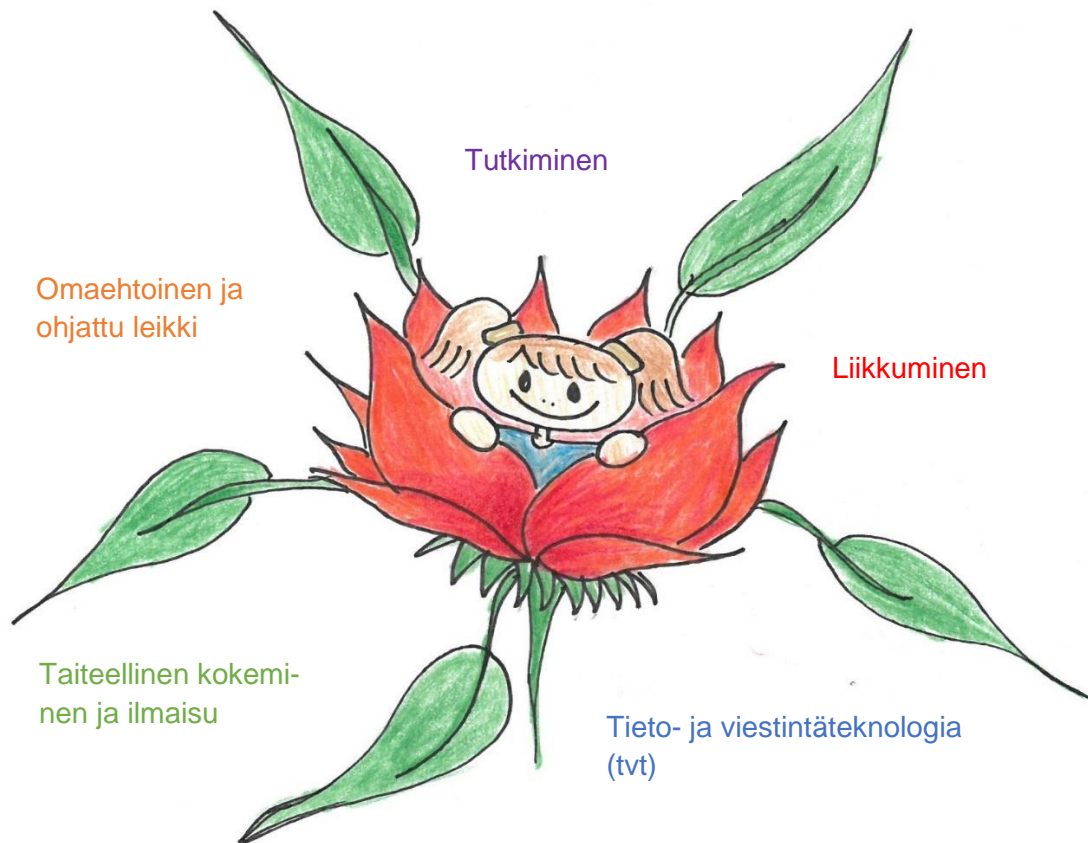
Dokumentointi tapahtuu ja sitä hyödynnetään niin lapsikohtaisesti (sähköinen lapsen vasu ja kasvunkansio) kuin lapsiryhmänkin tasolla (lapsiryhmän toimintasuunnitelma). Lapsikohtaiset kirjaukset ovat aina myös tarvittaessa vanhempien nähtävissä. Lisäksi dokumentointia tehdään työtiimi- ja työyhteisötasolla.

<p>MIKSI?</p> <p>Tuottaa tietoa lasten elämästä kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista</p> <ul style="list-style-type: none"> - lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot - kiinnostuksen kohteet ja tarpeet - oppii tuntemaan yksittäistä lasta - dokumentointi apuna kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa 	<p>MITEN?</p> <p>Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma</p> <p>Valokuvaus; arjen tekeminen näkyväksi, lapsen näkökulman tekeminen näkyväksi</p> <ul style="list-style-type: none"> - lapset valokuvaavat tai videokuvaavat omia kiinnostuksen kohteitaan, tärkeitä asioita perheestä tai kodista - kasvattaja kuvaa lasten toimintaa - kuvalliset ohjeet ja tuki arkeen omasta lapsen ympäristöstä, ennakointi - S2 –perheille kertomaan arjen kuluista, kuva yhteinen kieli
--	--

<p>Tuottaa tietoa lapsiryhmän toiminnasta</p> <ul style="list-style-type: none"> - voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan - oppii ymmärtämään lasten välisiä suhteita <p>Toiminnan suunnittelun perusta</p> <ul style="list-style-type: none"> - varhaiskasvatuksen toteuttaminen lapsilähtöisesti - apu työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa - pedagogisen toiminnan arviointi - henkilöstön toiminnan itsearviointi 	<ul style="list-style-type: none"> - valokuvanäyttelyt - lasten itse tekemät muistipelit, kirjat - retket, tapahtumat <p>Lasten työt</p> <ul style="list-style-type: none"> - piirrokset - lasten haastattelut - lapsen oma kerronta <p>Digitointi, sähköiset kasvunkansiot</p> <ul style="list-style-type: none"> - itse valitut kuvat, sisältö, kuvatekstit <p>Historian digitointi</p> <ul style="list-style-type: none"> - lapsen historiaa varhaiskasvatusvuosilta (vanhemmat ja kasvattajat) <p>Äänitys, video</p> <ul style="list-style-type: none"> - leikit - keskustelut - haastattelut - laulut - esitykset <p>Sadutus</p> <ul style="list-style-type: none"> - sadutus kuvien pohjalta lapsen omaksi kirjaksi <p>Toimintakertomus</p> <ul style="list-style-type: none"> - toiminnan arviointi - seuraavan toimintavuoden kehittäminen <p>Sähköiset havainnointilomakkeet</p> <ul style="list-style-type: none"> - havainnointi - kirjaaminen - henkilöstön itsearviointi
---	--

4.3 Monipuoliset työtavat

Varhaiskasvatuksen tehtävät ja tavoitteet sekä lasten vahvuudet ja tarpeet ohjaavat työtapojen valintaa. **Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta** edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Kuvio 17 Monipuoliset työtavat varhaiskasvatuksessa.

Henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä. Teknologiakasvatus kannustaa tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan, keksimään ja päättämään. Lapsia ohjataan laitteiden turvalliseen käyttöön. Mäntyharjulla varhaiskasvatuksessa lasten ja kasvattajien aktiivisessa käytössä ovat kamerat, iPadit, kannettava tietokone, videotykki ja oppimispelipöytä.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Leikkiessään lapsi tutkii, kokeilee ja oppii uusia asioita ja rakentaa suhdettaan ympäröivään maailmaan. Lapset harjoittavat leikeissään uusimpia oppejaan, taitojaan ja valmiuksiaan. He myös nauttivat taidoistaan, tiedoistaan ja kokemuksistaan. Leikissä yhdistyvät myös lasten tunteet, mielikuvitus ja ajatukset. Lapsi voi leikkiessään pohtia suhdettaan mm. perheeseen, ystäviin, yhteisöön ja erilaisiin tunnetiloihin (esimerkiksi pelot ja suru). Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Kasvattajien tärkein tehtävä on ymmärtää leikin arvo ja merkitys lapselle. Leikit saavat kuulua ja näkyä. Päiväjärjestyksessä on otettu huomioon leikin ja muun toiminnan vuorottelu sekä sisällä että ulkona. Kasvattaja vaihtaa välineitä, muuntelee tilojen käyttömahdollisuuksia ja antaa mielikuvia lasten leikin tueksi. Myös rakennetut, suuret leikit (esimerkiksi mielikuvitusleikit) ovat lasten käytettävissä riittävän pitkän ajan. Tiloja muokataan yhdessä lasten kanssa heidän ideoiden ja kiinnostuksen mukaisesti. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkiympäristöjen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja.

Leikki on aina sosiaalinen tapahtuma. Pienimpien lasten leikki toteutuu vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa, kun taas isompien lasten leikki vertaisryhmässä on suunnitelmallista ja etenee johdonmukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä. Joskus lapset haluavat leikkiä yksin, ja kasvattajan tehtävä on antaa siihen mahdollisuus esim. tarjoamalla lapselle välineet ja paikan rauhalliselle leikille.

Kasvattaja havainnoi ja dokumentoi lasten leikkiä. Havainnot käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Leikin kehittyminen ja monipuolistuminen vaativat kasvattajan ammattitaitoista ohjaamista, joka kuitenkin antaa tilaa lapsen omalle leikin kehittämiselle. Aikuisten toiminta on sukupuolisensitiivistä.

Mäntyharjun varhaiskasvatuksessa ohjatun ja vapaan leikin merkitys korostuu pedagogiikassa. Aikuisen läsnäolo leikissä, sen rakentamisessa ja muussa toiminnassa on oleellista lapsen turvallisen ja kehittyvän leikin rakentumiselle. Toiminta- ja oppimisympäristön suunnittelu ja rakentaminen ovat myös tärkeässä asemassa mäntyharjulaisessa varhaiskasvatuksen pedagogiikassa.

Mäntyharjulaisessa leikkipedagogiikassa hyödynnetään päiväkodin liikenneaiheista pihaa, luontoa, ja Mustikkatassun satumaailman inspiroivia hahmoja ja kielellistä leikkittelyä. Mielikuvitukselle ja leikin lapsilähtöiselle rakentamiselle annetaan sijaa, jota kasvattaja tukee antaen malleja, ideoita ja varmistaa leikin jatkuvuuden. Erilaiset projektiluonteiset leikit kasvavat, kehittyvät ja muuntuvat aikuisen rikastaessa leikkiä. Lapset saavat suunnitella erilaisia leikkejä ja leikkiympäristöjä sekä valmistaa leikkeihin tarvittavia välineitä. Ymmärrys leikin

laaja-alaisuuteen ja monipuolisuuteen lapsen kasvun ja kehityksen tukijana innostaa kasvat-
tasia kehittymään ja kouluttautumaan työssään leikin lähettiläinä.

Kuvio 18 Leikki kehitty lapsen kasvaessa.

Leikki kehitty lapsen kasvaessa. Ensimmäiset lapsen leikit ovat vuorovaikutus- kurkistus- ja taputusleikkejä. Mielikuvituksen kehittyessä lapsi kiinnostuu erilaisista mielikuvitus-, satu-
hahmo- ja roolileikeistä. Rakenteluleikki on lapselle luontainen yhteistyön muoto ja abstraktin
ajattelun kehittäjä. Liikunta- ja sääntöleikeissä harjoitellaan sosiaalisia taitoja ja pettymyksen
sietokykyä. Omaehtoiset ja ohjatut odotusleikit antavat lapsille mahdollisuuden olla tasaver-
tainen leikinohjaaja aikuisen kanssa.

Leikki on:

- lapsen tapa jäsentää ja tutkia maailmaa
- hauskaa toimintaa vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa
- iloa, mielihyvää, oivalluksia, onnistumisen kokemuksia ja elämyksiä
- mielikuvituksen ja luovuuden lähde
- suunnitelmallisuuden ja ongelmanratkaisukyvyyn harjoittelua
- sääntöjen noudattamista ja ristiriitojen ratkaisemista
- itsetunnon ja identiteetin kasvattaja.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti.

Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetus suunnitelman perusteiden mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueet

Kuvio 19 Oppimisen alueet varhaiskasvatuksessa (Oph:n materiaali 2017).

Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksellinen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen.

4.5.1 Kielten rikas maailma

Kielen merkitys on keskeinen, kun lapsi rakentaa kuvaa itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Lapsi tarvitsee kieltä toiminnassaan. Kielen hallintaan liittyvät valmiudet ovat perustana oppimisvalmiuksille. Leikillä ja saduilla on keskeinen merkitys lapsen kielenkehitykselle ja maailmankuvan syntymiselle.

Kielen oppiminen on luova prosessi ja oppimisessa jäljittely on tärkeä oppimismalli. Aikuis- ja vertaisryhmän kanssa käydyt keskustelut ja äidinkiellellä leikittelyt kehittävät lapsen ajattelua ja ilmaisua. Kommunikaatiotaitoja, sosiaalisia ja kulttuurisia tapoja vahvistetaan silloin, kun kieli on mukana oppimisessa.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. Mäntyharjun varhaiskasvatuksen ja kirjaston välisellä yhteistyöllä isompien lasten lukuinnostusta voidaan tukea Lukulumouksen avulla, ja pienemmille lapsille löytyy monipuolista luettavaa asiantuntijoiden avustuksella.

Kuvio 20 Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa (varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018)

Mäntyharjun varhaiskasvatuksen tavoitteet ja sisällöt sekä toimintamallit - ja ideat on määritelty seuraavasti:

TEHTÄVÄ	NÄKÖKULMA
<p>Vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä.</p> <p>Vahvistaa lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin.</p>	<p>Huomioidaan lasten erilaiset kielelliset ympäristöt.</p> <p>Tiedostetaan eri vaiheet kielen kehityksen eri osa-alueilla riippumatta lasten iästä.</p> <p>Lapset saavat uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.</p> <p>Yhteistyö huoltajien kanssa.</p> <p>Kannustava ja johdonmukainen palaute kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoista.</p> <p>Ohjataan ja tuetaan kielen kehityksen keskeisillä osa-alueilla, jolloin kielelliset identiteetit kehittyvät.</p>

	Kasvattajalla on tietoisuus omasta kielellisestä mallistaan ja puhutusta kielestään.
<p>TAVOITE</p> <p>KEHITTYVÄT KIELELLISET IDENTITEETIT</p> <p>Vuorovaikutustaidot</p> <p>Lasten kuulluksi tuleminen, aloitteisiin vastaaminen.</p>	<p>MITEN?</p> <p>Lapsia kannustetaan kommunikointiin jo vauvana.</p> <ul style="list-style-type: none"> - eleet, ilmeet ja liikkeet - vaipanvaihto, pukeminen <p>Kasvattajan sensitiivisyys ja reagointi myös non-verbaalisiin viesteihin.</p> <ul style="list-style-type: none"> - mm. päivittäiset ruokailu-, pukemislanteet toimivat hyvinä vuorovaikutushetkinä <p>Tutustutaan ryhmän lasten kieliin (monikulttuurisuus).</p> <ul style="list-style-type: none"> - syntymäpäivälaulu
<p>Kielen ymmärtämisen taidot</p>	<p>Runsa kielellinen mallintaminen, johdonmukainen sanallistaminen ja keskusteleminen.</p> <p>Kuvaileva ja tarkka kieli.</p> <p>Kuvat, esineet, tukiviittomat.</p> <p>Puheen rinnalle visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.</p>
<p>Puheen tuottamisen taidot</p>	<p>Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa.</p> <p>Kiinnitetään huomiota äänensävyihin ja –painoihin.</p>
<p>Kielen käyttötaidot</p> <p>Tilannetietoisuuden kielen käytön vahvistuminen.</p>	<p>Harjoitellaan tilannetietoista kielen käyttöä; kertomista, selittämistä ja puheen vuorotte- lua.</p> <ul style="list-style-type: none"> - kieltä käytetään kysymiseen, vastaamiseen, kommentointiin, tunteiden ilmaisuun, keskusteluun, kertomiseen.

	<p>Tutustutaan erilaisiin teksteihin ja kirjallisuuteen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - vaihtelevat tekstit - monipuolinen lastenkirjallisuus <p>Hyvät tavat.</p> <p>Eläytyminen ja huumori.</p> <ul style="list-style-type: none"> - riimitelyt ja hassut sanat
<p>Kielellinen muisti ja sanavaranto</p> <p>Kielellinen ilmaisu monipuolistuu ja laajenee.</p>	<p>Käytetään loruja, laululeikkejä, kielellä leikitelyä, nimeämistä ja kuvaavia sanoja.</p> <ul style="list-style-type: none"> - loruja kuvittaminen, dokumentointi <p>Kiireetön keskustelu, lukeminen ja tarinoiden kerronta.</p> <ul style="list-style-type: none"> - lasten itse keksimät tarinat - sadutus - sadut, lorut, runot, sanaleikit, riimitely - kirjastokäynnit - teatteriesitykset; oman henkilöstön toteuttamat / vierailut (pöytä-, nukke-, varjoteatterit, näytelmät, pantomiimit, roolileikit) - elokuvat - satukasetit - keskustelut
<p>Kielitietoisuus</p> <p>Tietoisuus kielen rakenteellisista ja kielen merkitykseen liittyvistä seikoista.</p>	<p>Eri kielten havainnointi ja tutkiminen. Kiinnostuksen herättäminen suullista ja kirjoitettua kieltä kohtaan.</p> <p>Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.</p> <p>Huomio sanoihin, tavuihin, äänneisiin.</p>

Kasvattajana:

- kunnioitan, tuen ja vahvistan lapsen herkkyyttä ja kykyä ymmärtää sanatonta ja symbolista viestintää
- varmistan rauhallisen ääniympäristön sekä virikkeellisen ja toiminnallisen kasvuympäristön
- pyrin ymmärtämään lapsen leikkimaailmaa ja siihen liittyvää kieltä
- huomioin kulttuuriset erot puhuttaessa lasten kanssa.

4.5.2 Ilmaisun monet muodot

Perusta taiteellisista kokemuksista syntyy musiikkia, kuvallista ilmaisua, tanssia, draamallista toimintaa, kädentaitoja sekä lastenkirjallisuutta vaalivassa ympäristössä. Taiteissa lapsella on mahdollisuus kehittää mielikuvitusmaailmaa, jossa kaikki on mahdollista ja leikisti totta.

Taiteelliset kokemukset ja taiteen avulla ilmaiseminen kehittävät lasta yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Lapsuudessa saatujen taidekokemusten avulla lapsi muodostaa omat taidemielitymukset ja kiinnostuksen kulttuuriin. Kunnan kulttuuritoimen järjestämät konsertit ja teatteritapahtumat tuovat oman lisänsä varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatukseen. Myös kirjaston näyttelytoimintaa voidaan hyödyntää mm. kuvataiteessa tutustumalla tilan näyttelyihin.

Mäntyharjun varhaiskasvatuksen tavoitteet ja sisällöt sekä toimintamallit - ja ideat on määritelty seuraavasti:

TEHTÄVÄ Tukea tavoitteellisesti lasten musiikillisen, kuvallisen sekä sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä. Tutustuttaa lapset eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön.	NÄKÖKULMA Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja eri ilmaisumuotojen yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lapsen oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja, myönteistä minäkuvaa, valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelu ja oppimisen taidot kehittyvät, kyky kuvitella ja luoda mielikuvia edistävät eettistä ajattelua. Lapsen osaaminen vahvistuu monilukutaidossa ja osallistumisessa sekä vaikuttamisessa.
TAVOITE Tarjota lapsille monipuolisia musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin.	MITEN? Lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia, liikutaan sen tahdissa. <ul style="list-style-type: none">- laulut, laululeikit- omatekemät soittimet- kehosoittimet- rytmisoittimet- tutustuminen orkesterisoittimiin Kannustetaan lapsia ilmaisemaan musiikin herättämiä tunteita eri tavoin <ul style="list-style-type: none">- musiikkiliikunta- tanssi- musiikkimaalaus

	<ul style="list-style-type: none"> - soittaminen - puhuminen, saduttaminen - esiintymistilanteet <p>Musiikin peruskäsitteet</p> <p>Konserttikäynnit</p> <ul style="list-style-type: none"> - konserttikäyttäytyminen
<p>Kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuri-perintöön.</p>	<p>Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä.</p> <ul style="list-style-type: none"> - itse tekemien kuvien havainnointi yhdessä muiden kanssa - taidekuvat, analysointi ja kertominen näkemästä - mediasisällöt, kertominen näkemästä, mediakriittisyyteen opettelu - videointi, valokuvaus - rakennettu ympäristö ja luonto <p>Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.</p> <ul style="list-style-type: none"> - taidenäyttelyt; omien rakentaminen ja vierailut <p>Käsityöllinen toiminta mahdollistaa suunnittelun, kokeilun, tutkimisen</p> <ul style="list-style-type: none"> - pehmeiden ja kovien materiaalien yhdistäminen - muovailu - rakentelu - ompelu - nikkarointi <p>Erilaiset tekniikat kuvan tuottamisessa</p> <ul style="list-style-type: none"> - väriliidut, huopakynät, puukynät, laiveeraus, hiili, vesi- ja peitevärit, sormivärit - leikkaaminen, rypistely, repiminen - kierrätys- ja luonnonmateriaaliaskartelut
<p>Erilaiset harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään.</p>	<p>Lapsia rohkaistaan sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun</p> <ul style="list-style-type: none"> - draama - tanssi - leikki

	Hyödynnetään lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.
--	--

Kasvattajana:

- annan lapselle mahdollisuuden tutustua ja kokeilla taiteen eri alueita
- tarjoan lapselle käyttöön monipuolisen välineistön, tilan ja ajan erilaisten esteettisten elämysten luomiseen, havainnointiin, kuuntelemiseen, tuntemiseen ja kokemiseen
- näytän lapselle arvostavansa lasten omaa kulttuuria ja yleistä kulttuuria
- olen innostunut, kiinnostunut ja koen iloa yhdessä tekemisestä
- korostan tekemisen iloa ja vahvistan luottamusta lapsen omiin taitoihin
- tuon rohkeasti esille erilaisia ammatillisia taitoja, luovuutta, spontaanisuutta ja uskallusta improvisointiin
- mahdollistan, että lapsen töissä näkyy lapsen kehitystasoa vastaava oman käden ja tuottamisen jälki.

4.5.3 Minä ja meidän yhteisömme

Mäntyharjun varhaiskasvatuksen tavoitteet ja sisällöt sekä toimintamallit - ja ideat on määritelty seuraavasti:

<p>TEHTÄVÄ</p> <p>Kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista.</p>	<p>NÄKÖKULMA</p> <p>Lasten laajeneva elinpiiri.</p> <p>Yhteiskunnan monimuotoisuus ja siinä toimiminen.</p>
<p>TAVOITE</p> <p>Eettinen ajattelu</p> <p>Tuetaan eettisen ajattelun taitojen kehittämistä.</p>	<p>MITEN?</p> <p>Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia.</p> <p>Teemat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ystävyys - oikean ja väärän erottaminen - oikeudenmukaisuus - pelon, surun ja ilon aiheet - ryhmän säännöt ja niiden perusteet - tapakasvatus - pienet työtehtävät (omien jälkien siivoaminen, yhteisistä tavaroista ja tiloista huolehtiminen) - roolileikki (toisen asemaan eläytyminen)

<p>Katsomuskasvatus</p> <p>Edistetään keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tuetaan lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä.</p> <p>Opetushallituksen ohjeistus katsomuskasvatuksen toteuttamisesta.</p>	<p>nen)</p> <ul style="list-style-type: none"> - toisen huomioonottaminen ja auttaminen - tunnetaidot - myönteisen suhtautumisen opettelu muihin ihmisiin ja eri kulttuureihin <p>Uskonnot ja muut katsomukset, uskonnotomuus.</p> <ul style="list-style-type: none"> - vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat - päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu - eri uskontojen tavat - lasten virret ja muut hengelliset laulut - juhlapyhien hengellinen sanoma - seurakunnan järjestämät uskontotuokiot - vierailut seurakuntakeskuksessa (esim. joulu- ja pääsiäistapahtumat) - surun / kuoleman kohtaaminen ja lasta askarruttavien kysymysten pohtiminen yhdessä <p>Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.</p>
<p>Lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus</p> <p>Suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen.</p> <p>Kasvatetaan lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.</p>	<p>Menneisyyden tapahtumat ja tilanteet</p> <ul style="list-style-type: none"> - museotoiminta - näyttelyt (esineet, taide, kansallispuvut) - valokuvat, elokuvat / dokumentit - tanhut, kansanmusiikki, soittimet (viulu, kannel, harmonikka, harmooni) - seura- ja perinneleikit - isovanhempien vierailut ja tarinatuokiot - vierailut vanhusten luona - työnäytökset (esim. kehrääminen, karstaaminen, puutyöt) - keskustelua arjen käytänteistä (esimerkiksi miten ennen matkustettiin, sähköttömyys) <p>Nykyhetken kiinnostavat ja askarruttavat asiat</p> <ul style="list-style-type: none"> - retket lähiympäristön kohteisiin ja nähtävyyksiin (kirkko, siunauskappeli, veteraanipuisto, kotiseutumuseo,

	<p>juoksuhaudat, Taidekeskus Salme-la)</p> <ul style="list-style-type: none"> - perheet, yhteisöt <p>Tulevaisuuden rakentaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - tulevaisuuden mielikuvitusmaailmat - lapsia kiinnostavat ammatit - vierailut työpaikoilla - kansainvälisyyskasvatus
<p>Mediakasvatus</p> <p>Harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä.</p>	<p>Tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä.</p> <ul style="list-style-type: none"> - videot leikkitilanteissa - piirtäminen - draama - leikki - päiväkotitv - lasten tekemä lehti vanhemmille - monipuolinen tieto- ja viestintäteknologian käyttäminen (iPadiit, oppimis-pelipöytä, kamera) - mediakasvatusviikko - mediakriittisyyteen opettaminen

Kasvattajana:

- luon ympäristön, jossa lasta suojellaan
- opetan vähitellen itsesuojeluun kuuluvia taitoja
- tiedostan, että oma malli ja esimerkki lapselle ovat tärkeitä
- keskustelen vanhempien kanssa perheen vakaumuksesta ja kunnioitan sitä työssäni
- ilmoitan huoltajille uskontotuokioista ja annan perheille mahdollisuuden valita osallistumisesta
- suunnittelen ja toteutan oheistoimintaa niille lapsille, jotka tuokiolle eivät osallistu.

4.5.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lapsi on luontaisesti utelias ja tutkimalla hän tyydyttää uteliaisuuttaan. Lapsi oppii oivallusten, yritysten ja erehdysten kautta.

Lähiympäristö ja luonto ovat oleellinen osa tutkimisen ympäristöä. Mäntyharjulla luonto mahdollistaa kaikkien aistien ja koko kehon käytön tutkimisen, kokeilemisen ja oivalluksen välineinä. Tavoitteena on tukea lapsen luontaista kiinnostusta luontoa ja sen ilmiöitä kohtaan. Lasta kannustetaan harjoittelemaan ottamaan vastuuta luonnon ja ympäristön hyvinvoinnista.

Mäntyharjun varhaiskasvatuksen tavoitteet ja sisällöt sekä toimintamallit - ja ideat on määritelty seuraavasti:

<p>TEHTÄVÄ</p> <p>Antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään</p>	<p>NÄKÖKULMA</p> <p>Kokemukset ja elämykset auttavat lasta ymmärtämään syys- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina.</p> <p>Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.</p> <p>Lasta ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä</p>
<p>TAVOITE</p> <p>Matemaattinen ajattelu</p> <p>Tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille.</p>	<p>MITEN?</p> <p>Ohjataan lapsia kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin.</p> <ul style="list-style-type: none"> - pienet työtehtävät (kuinka monta lusikkaa saan kattaa) - laskeminen perushoitotilanteissa (kuinka monta varvasta, kuinka monta perunaa) <p>Innostetaan lapsia pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan</p> <ul style="list-style-type: none"> - kuvat - pelit <p>Luokittelu, vertailu, järjestykseen asettaminen, säännönmukaisuuksien ja muutoksien tuottaminen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - helmien pujottelu (sarjoittaminen) - luokittelu: esim. hedelmät - kasvikset - pelit (lautapelit, korttipelit, muistipelit) <p>Lukujonot ja nimeäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - lorut, riimit - liikunta- ja laululeikit (esimerkiksi viisi pientä ankkaa, kolme varista) <p>Mittaaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - lämpötila - määrä - laatu - pituus <p>Sijainti- ja suhdekäsitteet</p> <ul style="list-style-type: none"> - liikuntaleikit (edessä - takana, alla - päällä)

	<ul style="list-style-type: none"> - piirtäminen - matemaattisten peruskäsitteiden opettelu (enemmän - vähemmän, suurempi - pienempi) <p>Tilan ja tason hahmottaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - kappaleiden ja muotojen tutkiminen - rakentelu, askartelu, muovailu - muodot askartelussa tai jumpassa <p>Aikakäsitteen avaaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - vuorokauden- ja vuodenaajat - ajan käsittäminen päivärytmin avulla (kuvat)
<p>Ympäristökasvatus</p> <p>Vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa.</p> <p>Oppiminen ympäristössä Oppiminen ympäristöstä Toimiminen ympäristön puolesta</p>	<p>Retket luonnossa ja lähiympäristössä.</p> <ul style="list-style-type: none"> - liikennekasvatus - rakennettu ja rakentamaton ympäristö - jokamiehenoikeudet <p>Havainnoidaan luonnon ilmiöitä eri aistein ja eri vuodenaikoina.</p> <ul style="list-style-type: none"> - sään ja vuodenaikojen seuraaminen (nimikkopuun "Tulevaisuuden kuusi" seuraaminen eri vuodenaikoina, lumen sulaminen, jään muodostuminen) - kasvun ihme, kasvien istutus, siementen kylväminen (hyötykasvit) - valon merkitys - luonnonantimet (marjat, sienet) - pihansiivoustalkoot <p>Tutkiminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - tutkimustilanteet ja havaintojen tekeminen (lumen sulaminen, veden haihtuminen) - tutkimusvälineistö (luupit, suurennuslasit, ötökkäpurkit, haavit) - tutustuminen luonnonmateriaaleihin ja -aineisiin <p>Ohjataan lapsia kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä.</p> <ul style="list-style-type: none"> - eläin- ja kasvilajien tunnistaminen - eläinten ja kasvien kunnioittaminen - tiedon etsiminen mediasta - kummieläimet (Lento-heppa ja Kerttu-lammas) <p>Kestävä elämäntapa</p> <ul style="list-style-type: none"> - roskaamaton retkeily

	<ul style="list-style-type: none"> - luonnonsuojelu (oksien katkominen ei ole oikein) - kohtuullisuus ja säästäväisyys - vastuullinen ruokailu - energian säästäminen - jätteiden vähentäminen (kierrätys, lajittelu, uusiokäyttö, korjaaminen)
<p>Teknologiakasvatus</p> <p>Tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan.</p>	<p>Ohjataan havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja</p> <ul style="list-style-type: none"> - uusien keksintöjen rakentaminen eri materiaaleista - iPadien käyttö ympäristön ja luonnon tutkimisessa ja dokumentoinnissa - animaatiot - lasten tekemät sähköiset kirjat ja pelit

Kasvattajana:

- kannustan lasta omaan ajatteluun ja ongelmanratkaisuun sekä luon innostavan oppimisympäristön ja -ilmapiirin omilla asenteilla
- kannustan omaehtoiseen tutkimiseen ja syy-seuraussuhteiden tulkitsemiseen omalla asenteillani ja toiminnallani
- ohjaan luontoa kunnioittavaan elämänasenteeseen ja annan mahdollisuuden tutustua sekä luonnonvaraiseen että rakennettuun ympäristöön.
- tarjoan lapselle välineitä ja tuen lasta omien aistien käyttämiseen
- havainnoin lapsen matemaattisten taitojen kehittymistä lapsen ikätason mukaisesti.

4.5.5 Kasvan, liikun ja kehityn

Terveen kasvun ja hyvinvoinnin perusta on päivittäinen liikkuminen. Se on luontainen tapa tutustua itseensä, toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Kasvattajayhteisön tehtävänä on suunnitella, ohjata ja havainnoida säännöllisesti lasten motorista kehittymistä. Toimintaympäristön tulisi olla innostava, turvallinen ja sen tulisi tarjota mahdollisuuksia harjoittaa sekä hieno- että karkeamotorisia taitoja.

Varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta henkilöstö voi suunnitella lasten liikunnan vuosisuunnitelman, johon kirjataan eri vuodenaikoina harjoitettavat liikuntataidot ikäkausittain. Suunnitelmassa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset.

Päiväkodin piha, lähiympäristö ja luonto antavat hyvät puitteet erilaiselle liikkumiselle. Tasapainoilu kivien ja kantojen päällä, epätasainen maasto ja vuodenaikojen tuomat muutokset luonnossa antavat mitä mainioimman tempuradan lasten käyttöön. Vastaavasti isompien lasten liikkumiselle ja taitojen oppimiselle luistinradan ja hiihtoladun läheisyys antaa hyvät lähtökohdat.

Päiväkodissa on monipuolinen liikuntavälineistö mm. puolapuut, renkaat, köydet, kiipeilyseinä, trampoliini, leikkivarjo, tasapainovälineet, sählypelivälineet, tunneli, luistelutuet ja muut perusliikuntaa tukevat välineet.

Ruokakasvatuksessa tehdään yhteistyötä ruokapalvelujen kanssa. Ruokakasvatuksen suunnittelussa ja arvioinnissa hyödynnetään Makuuakkoiset -diplomia®.

Mäntyharjun varhaiskasvatuksen tavoitteet ja sisällöt sekä toimintamallit - ja ideat on määritelty seuraavasti:

<p>TEHTÄVÄ</p> <p>Luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa.</p>	<p>NÄKÖKULMA</p> <p>Tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.</p> <p>Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan.</p>
<p>TAVOITE</p> <p>Liikkuminen</p> <p>Innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa.</p> <p>Kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja.</p>	<p>MITEN?</p> <p>Tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot ohjatusti ja omaehtoisesti.</p> <ul style="list-style-type: none"> - arkiliikkuminen - perusliikuntamuodot; juoksu, kävely, kiipeily, hyppiminen <p>Päivittäinen omaehtoinen liikunta sisällä ja ulkona</p> <ul style="list-style-type: none"> - monipuolinen välineistö lasten saatavilla - omat jumpparadat - metsä <p>Ohjattu liikkuminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - liikunta- ja pihaleikit - satu- ja musiikkiliikunta - tempuradat - seikkailuliikunta - välineistön suunnitelmallinen ja monipuolinen käyttö (mm. hernepussit, leikkivarjo, pallo) - monipuolisuus ja lapsilähtöisyys huomioidaan - liikkeet, joiden avulla lapsi käsittelee erilaisia välineitä (mm. pallon lyöminen, potku, pompotus, heittäminen, kiinniottaminen) - retkeily - vuodenaikojen mahdollistama liikkuminen (mäenlasku, luistelu, hiih-

	<p>täminen, vesileikit)</p> <p>Hienomotoriset taidot</p> <ul style="list-style-type: none"> - napit, rusetit, vetoketjut - askartelu
<p>Ruokakasvatus</p> <p>Edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia.</p>	<p>Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin.</p> <ul style="list-style-type: none"> - ruoasta keskusteleminen - tarinat, laulut <p>Opetellaan ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria.</p> <ul style="list-style-type: none"> - kiireetön ilmapiiri - aikuisen malli - omatoimisuuteen ja riittävään syömiseen opastaminen - maistaminen
<p>Terveys ja turvallisuus</p> <p>Opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa</p>	<p>Liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitys hyvinvoinnille ja terveydelle päivittäisissä tilanteissa</p> <ul style="list-style-type: none"> - pukeutumis-, ruokailu-, lepo-, leikkisekä ulkoilutilanteet. - ihminen (oma keho, sen hyvinvointi, aistit) - kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen - lasten liikuntasuosituksat http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf <p>Lähiliikenteessä liikkuminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - säännöt, liikennemerkit - turvavälineiden käytön opastaminen (heijastin, turvaliivi, turvaistuin, kypärä) - avun pyytäminen ja hakeminen (mielikuvaharjoitukset ”mitä tekisit, jos eksyisit?”) - turvallinen toimiminen - liikennekasvatuksen vuosikellon hyödyntäminen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa - yhteistyö Liikenneturvan kanssa

Kasvattajana:

- havainnoin lapsen motorista kehittymistä
- kannustan kaikkia lapsia liikkumaan
- suunnittelen päivän rakenteen, tilojen käytön ja toiminnan sisällön liikkumista tukeväksi
- varmistan välineistön turvallisuuden ja saatavuuden.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet rikastuttavat yhteisöä myönteisellä tavalla. Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea. Suomen kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli.

Huoltajien kanssa on tärkeää luoda luottamuksellinen suhde. Heidän kanssaan käydään kasvatuskeskustelu, jossa tutustutaan perheen kulttuuriin, tapoihin ja toiveisiin sekä sovitaan uskontokasvatuksen periaatteista ja käytännöistä perheen vakaumusta kunnioittaen. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys ja vanhemmilla on mahdollisuus kysyä ja saada tarkkaa tietoa mäntyharjulaisten varhaiskasvatuksen käytännöistä, arvomaailmasta ja toiminnasta omalla kielellään.

Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Mäntyharjun kunnassa on laadittu Kotouttamisohjelma, jonka mukaisesti varhaiskasvatuksessa tuetaan perheiden ja lasten kotoutumista.

Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Oman äidinkielen osaamisen tärkeyttä suomen kielen oppimisessa ei tule unohtaa, ja vanhemmille tulee korostaa, että äidinkielen ylläpitäminen kotona on tärkeää.

Mäntyharjulla eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten varhaiskasvatus järjestetään tavallisten varhaiskasvatuspalvelujen yhteydessä. Lapsen liittymistä ryhmään ja hänen sosiaalisia kontaktejaan tuetaan tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Lasta autetaan ja ohjataan suomen kielen oppimiseen ja käyttämiseen. Lapsen myönteinen minäkuva rakentuu siitä, että hänen kulttuuriinsa kuuluvia asioita arvostetaan.

Kielen oppimista edistetään kuvien, yksinkertaisen ja selkeän ohjeistuksen sekä laulujen ja leikkien avulla. Jos varhaiskasvatuksessa aloittava lapsi ei osaa lainkaan suomen kieltä, kuvien ja eleiden ja ilmeiden käyttö korostuu hoitosuhteen alussa. Lapsen kielellistä kehitystä tukee myös, jos hän saa toimia mahdollisimman paljon pienryhmässä. Vapaissa leikkitilanteissa aikuisen tuki ja ohjaus on tärkeää, jotta lapsi pääsee leikkiin mukaan.

Lapsen kielellistä edistymistä havainnoi ja dokumentoi oman ryhmän aikuisten lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja, joka suunnittelee, toteuttaa ja arvioi lapsen kielen kehittymistä mm. erilaisten testien avulla. Tarvittaessa kasvattajat konsultoivat erityistyöntekijöitä kielen ja kulttuurin vahvistamiseksi ja ohjaavat huoltajat asianmukaisen palvelun piiriin.

Mäntyharjun kuntaan on laadittu Suomi toisena kielenä (S2) -suunnitelma. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja suunnittelee ja toteuttaa S2 -opetuksen yhdessä Resurssikeskuksen kanssa. Päiväkodissa järjestetään KiLi-tuokioita, sekä S2 -tuokioita, joiden avulla pyritään lisäämään lapsen sanavarastoa leikkien, laulujen ja S2 -tuokioilla myös pelien avulla. S2 -tuokioilla tehdään erilaisia hahmotustehtäviä, jotka osaltaan auttavat lasta kielen hahmottamisessa.

*Korentokoplan konsteja
on jännittävää seurata.
Konsti, huippukiitäjä,
lentää etunenässä,
muut muodostelmaryhmässä.
Suukin sulta auki jää
kun katsot tätä näytelmää.
Konsti ja Kikka sekä muut
rakentavat konstikkaat siipitikapuut.*

*Kun konstillaan ja kikkaillaan,
varvikkovarikkaa tarvitaan.
Kaikki kestää vain tovin,
mutta ilahduttaa kovin.*

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, sovelletaan tällöin sosiaalihuoltolakia, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia ja terveydenhuoltolakia sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Mäntyharjulla palaveri- ja vastuukäytännöt sekä monialainen yhteistyö suunnitellaan aina lapsen edun mukaisesti.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Jokaisella lapsella on oikeus tarvitsemaansa tukeen omassa kasvussaan. Siksi varhaiskasvatuksessa tunnustetaan lapsen tuen tarve ja pyritään tukemaan lasta tarkoituksenmukaisella tavalla, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Mäntyharjun varhaiskasvatuksen yleisenä tavoitteena on havaita lapsen tuen tarve mahdollisimman varhain, jolloin voidaan tarjota lapselle mahdollisimman hyvät kehityksen ja kasvun edellytykset. Varhaisen tuen tarpeen havaitsemiseksi kasvattajat havainnoivat säännöllisesti ja systemaattisesti lasta ja lapsiryhmää sekä kirjaavat havaintojaan.

Lapsella voi olla erityisen tuen tarvetta fyysisen, tiedollisen, puheen ja kielen, tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueella. Tuen tarve voi olla lyhytaikaista tai pysyvämpää. Lapsen yksilölliset tarpeet ja tuen tarpeet muuttuvat harjaantumisen, oppimisen ja tukitoimien myötä. Lapsen vahvuudet huomioiva tuki vähenee tai kasvaa lapsen tilanteen mukaan.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista.

Tuki on osana laadukasta pedagogista toimintaa ja sitä annetaan Mäntyharjulla ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa ja se kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Inklusion periaatteena on, että ihmisellä on oikeus kuulua tavalliseen yhteisöön. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Huoltajien ja varhaiskasvattajien apuna tuen tarpeen arvioinnissa on tarvittaessa mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja, jonka tehtävänä on tukea, neuvoa ja ohjata huoltajia ja varhaiskasvatuksen henkilöstöä lasten kehityksen, oppimisen ja kasvun, suunnittelussa ja

toteuttamisessa sekä arvioinnissa. Yhdessä vanhempien kanssa sovitaan myös, jos lapsi tarvitsee tarkempaa kehityksen arviointia tai jatkotutkimuksia.

Varhaiserityiskasvatuksen tavoitteena on kiinnittää huomio lapsen pulmiin tai kehityksen viivästyamiseen mahdollisimman varhain. Tällöin pulmat eivät kasva liian suuriksi ja niihin on helpompi puuttua. Ajoissa annettu tuki antaa parhaimman lopputuloksen.

Varhaiserityiskasvatuksesta vastaa Resurssikeskuksen varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Konsultoiva ja päiväkodin henkilöstön toimintaa tukeva työote ja erilaiset pienryhmätoiminnat ovat osa varhaiskasvatuksen arkea. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja käy säännöllisesti myös perhepäivähoitajien luona.

Suunnitelmallisissa pienryhmissä erityistä tukea tarvitseva lapsi voi opetella tarvitsemiaan taitoja muiden samanikäisten lasten kanssa. Pienryhmätoimintaa ovat mm. KiLi, Askeleittain ja S2 -ryhmät. KiLi -ryhmässä harjoitellaan kielellisiä ja liikunnallisia taitoja, Askeleittain -ryhmässä puolestaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja. S2 -ryhmässä leikinomaisesti vahvistetaan suomen kielen sanavarantoa.

Kartoituksen ja arvioinnin apuna varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi käyttää erilaisia testejä. Käytössä ovat mm. Kettu-testi, joka on 3-vuotiaiden puheen ja kielenkehityksen arviointimenetelmä tai Boehmin peruskäsitetesti, jonka tarkoituksena on kartoittaa esiopetusikäisten käsitteiden hallintaa.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa huolehditaan:

- Kaikilla lapsilla on oikeus tulla hyväksytyksi sellaisina kuin he ovat.
- Jokainen lapsi saa olla osa ryhmää.
- Lapsen tuen tarpeet pyritään havaitsemaan mahdollisimman varhain ja niihin myös reagoidaan välittömästi.
- Jokaisen lapsen ja myös erityistä tukea tarvitsevan lapsen kasvatus, opetus ja hoito on tavoitteellista toiminnan sisällön suunnittelua ja jatkuvaa havainnointia sekä arviointia.
- Lapselle järjestettävä tuki toteutetaan mahdollisimman pitkälle yleisten varhaiskasvatuspalveluiden yhteydessä.

Tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Tuki sisältää lapsen kehitykseen, oppimisen tukeen ja hyvinvointiin liittyvät vastuut, työnjaot, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistavan ja arvioinnin.

Vanhempien päätöksellä ja asiantuntijalausunnon perusteella lapsella voi olla oikeus pidennettyyn oppivelvollisuuteen, joka alkaa 5- tai 6 -vuotiaana. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Tällöin lapsi suorittaa ensimmäisen vuoden oman ikäistensä ryhmässä varhaiskasvatuksessa ja toisen vuoden esiopetuksessa. Jos pidennetty oppivelvollisuus alkaa 6-vuotiaana, lapsi voi osallistua esiopetukseen yhden tai kahden vuoden ajan. Tämän jälkeen lapsi siirtyy kouluun. Päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee sivistysjohtaja. Erityisen tuen päätöksen tekee koulun rehtori. Erillinen kuntoutussuunnitelma (HOJKS) tehdään lapsille, joilla on erityisen tuen päätös. HOJKS:n laadinnasta vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle.

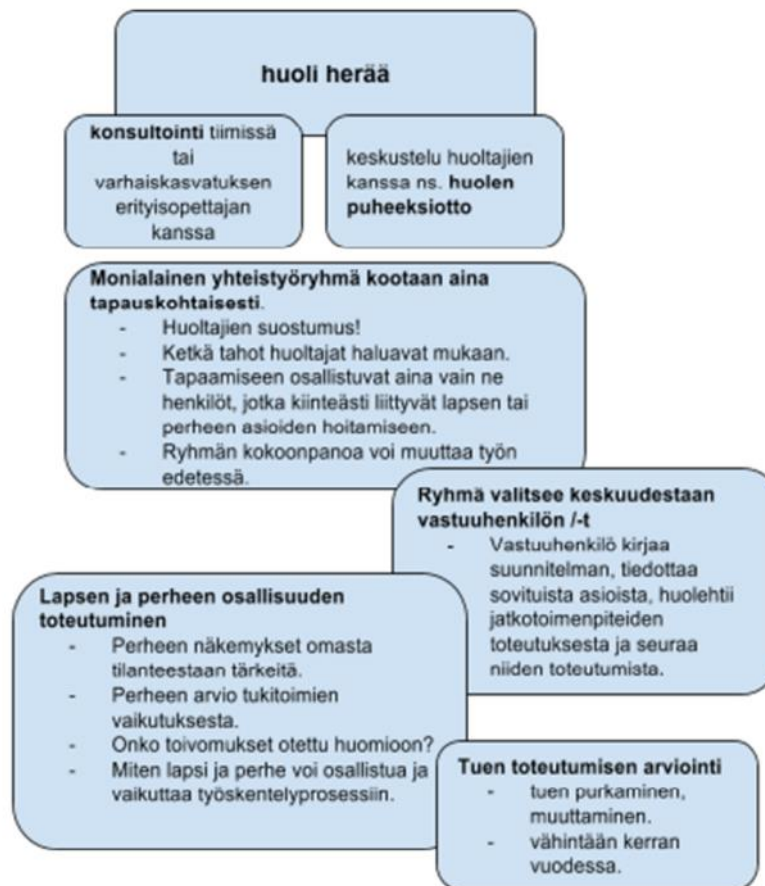
Huoltajiin ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.

Tuen tarpeen arvioinnissa tärkein lähtökohta on huoltajien ja kasvatushenkilöstön yhteinen näkemys. Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Keskustelussa nostetaan vanhempien havainnot ja kokemukset esille. Yhdessä vanhempien kanssa sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista ja se kirjataan yhdessä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsi osallistuu yhteistyöhön ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapselle annetaan hänen tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea lapsen edun mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisi yhteistyöhön.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Monialainen yhteistyö toteutetaan huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä noudatetaan salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä.

Mäntyharjulla monialaista yhteistyötä tehdään laajan lasta ja perhettä palvelevan verkoston kanssa mm. Etelä-Savon sosiaali- ja terveystieteiden neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään.

Yhteistyön ensisijaiset toteuttajat ovat varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lapsen perhe. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä on koulutettu lapset puheeksi -menetelmään. Myös Terveystieteiden Varhaisen tuen käsikirjan toimintamallit ja prosessin tarkistuslista tukevat monialaisen yhteistyön etenemistä ja arviointia.

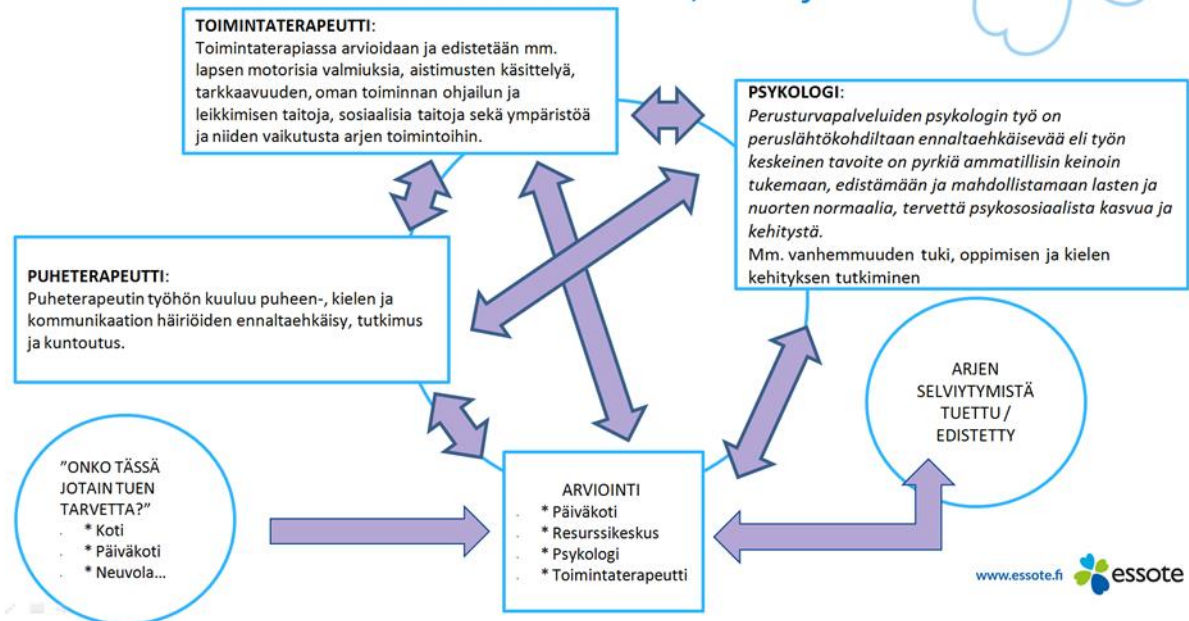

Kuvio 21 Huolen polku ja puheeksi ottaminen mäntyharjulaisessa varhaiskasvatuksessa (Tervis -hanke 2015).

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, esimerkiksi neuvola- tai vammaispalveluista. Mäntyharjulaisilla lapsilla on mahdollista saada tarvitsemaansa terapiaa, kuten puhe-, fysio- tai toimintaterapiaa joko julkisen tai yksityisen palveluntuottajan toimesta.

Mäntyharjulla Etelä-Savon sosiaali- ja terveystieteiden (Essote) asiantuntijat (äitiys- ja perhesuunnitteluneuvola, lastenneuvola, neuvolan psykologipalvelut, toimintaterapia ja perheohjaajat) konsultoivat tarvittaessa varhaiskasvatuksen henkilökuntaa, ja yhdessä henkilökunnan kanssa rakentavat lapsen kuntouttavaa arkea ja toimivat monialaisessa yhteistyössä huoltajien sekä lapsen yhteistyötahojen kanssa. Asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin varhaiskasvatuksessa.

NEUVOLAN TOIMINNANKUVAUS; ”Laajennettu kuvio”

Kuvio 22 Neuvolan toiminnankuvaus Mäntyharjulla (Essote, neuvolapalvelut 2017).

Lastenneuvola

Varhaiskasvatushenkilöstö voi huoltajien suostumuksella olla yhteydessä neuvolan henkilökuntaan lapsen kasvuun tai kehitykseen liittyvissä kysymyksissä. Näin voidaan yhdessä huoltajien kanssa seurata ja tukea lapsen kasvua ja kehitystä ja tarvittaessa ohjata perhettä hakeutumaan eri palveluihin. Myös uuden hoitosuhteen alussa varhaiskasvatus saa tarvittaessa huoltajien suostumuksella tietoa lapsesta neuvolan terveydenhoitajilta, jotka ovat tunteet lapsen ja perheen kauemmin. Neuvolan henkilöstö opastaa tarvittaessa huoltajia ja varhaiskasvatuksen henkilöstöä terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa.

Vuonna 2009 voimaan tulleen uuden neuvolatoiminnan asetuksen mukaan alle kouluikäiselle tehdään laajoja terveystarkastuksia 18 kuukauden ja neljän vuoden iässä. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Neuvolan psykologipalvelut

Kun lapsen kehityksessä ilmenee huolestuttavia muutoksia tai kehitys ei etene ikätason mukaisesti, huoltajilla on mahdollisuus viedä lapsensa psykologin tutkimuksiin. Psykologi hoitaa tarvittaessa lapsen kehitystason arvioinnit. Huoltajien luvalla psykologi on yhteydessä varhaiskasvatukseen ja pyytää kirjoittamaan lapsesta havainnot varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Psykologi voi huoltajien luvalla käydä havainnoimassa lasta myös hänen omassa lapsiryhmässään.

Toiminta- ja puheterapiapalvelut

Toimintaterapeutti arvioi lapsen toimintakokonaisuuksien hallintaa ja toiminnan osatekijöitä eli taitoja sekä toimintavalmiuksia. Toimintaterapeutti voi huoltajien luvalla havainnoida lasta lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä sekä konsultoida varhaiskasvatukseen henkilöstöä.

Kun lapsen puheen- tai kommunikaation kehitys ei etene toivotulla tavalla, hänellä on mahdollisuus päästä puheterapeutin tutkimuksiin, terapiaan tai seurantaan.

Perhetyö

Perheohjaaja tekee yhteistyötä paitsi perheen, niin myös varhaiskasvatukseen henkilöstön kanssa. Ennen varhaiskasvatukseen alkua perheohjaaja voi suositella lapselle varhaiskasvatusta kuntouttavana tai avohuollon tukitoimena. Perheohjaaja voi tarvittaessa auttaa perhettä ohjaamalla heidät varhaiskasvatukseen tai sopimalla tutustumiskäynneistä varhaiskasvatukseen.

Ennen varhaiskasvatussuhteen alkamista aloituspalaverissa kirjataan tavoitteet sekä lapsen kasvun ja kehityksen että vanhemmuuden tukemiseksi. Tavoitteita tarkistetaan monialaisesti yhdessä huoltajien kanssa puolivuositain, vähintään kerran vuodessa.

Varhaiskasvatuksen aikana vastuukasvattaja osallistuu lapsen asioihin liittyviin palaveriin. Hän voi myös huoltajien suostumuksella kertoa lapsen varhaiskasvatukseen kuulumisista perheohjaajalle. Jokaisen tiedonsiirron yhteydessä huoltajalle kerrotaan, mihin heiltä saatuja tietoja käytetään, sekä miksi ja missä tilanteissa tietoja siirretään.

Sosiaalipalvelujen lastensuojelu

Varhaiskasvatus on monen muun viranomaisen kanssa velvollinen viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä lastensuojelulle tai poliisille, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä.

Kun varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on myös lastensuojelun asiakkuus, lastensuojelun sosiaalityöntekijän vastuulla on huolehtia, että yhteistyössä vanhempien, varhaiskasvatukseen henkilöstön ja mahdollisesti muiden yhteistyötahojen kanssa järjestetään säännöllisesti tapaamisia ja neuvotteluja lapsen asioista. Näiden tapaamisten tarkoituksena on seurata lapsen kehityksen edistymistä ja laatia yhteisiä tavoitteita ja suunnitelmia varhaiskasvatuksessa toteutettavista lapsen ja perheen tukitoimista. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä vastaa myös lapselle laadittavasta asiakassuunnitelmasta, jonka laatimisessa voidaan tarvittaessa käyttää apuna lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Muita yhteistyötahoja ovat mm. Mikkelin keskussairaalan lastenneurologian ja lastenpsykiatrian vastaanotto, Valteri -koulu sekä Vaalijalan kuntayhtymän Etelä-Savon poliklinikka sekä yksityiset terapiapalvelut.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin.

Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuen toteuttaminen on suunnitelmallista ja tavoitteellista perustyön toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Tavoitteet ja toiminta suunnitellaan lapsen tarpeiden ja kehitystason mukaisesti ja sovitaan vanhempien ja muiden asiantuntijoiden kanssa, miten sitä toteutetaan.

Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä.

Mäntyharjulla järjestelyjä voidaan toteuttaa seuraavasti:

PEDAGOGISET JÄRJESTELYT	KONKREETTISIA ESIMERKKEJÄ
Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki	<ul style="list-style-type: none"> • varhaiskasvatustoiminnan konsultoiva tuki arjen tilanteissa • havainnointi • materiaalivinkit • palaverit • kartoitukset ja arviot (Kettu, Boehm) • KiLi -kerhot • S2 -opetus • HOJKS • pienryhmät • yhteyshenkilö monialaisessa yhteistyössä
Tulkittamis- ja avustamisjärjestelyt	<ul style="list-style-type: none"> • tulkkipalvelu vieraskielisten lasten perheille esim. vasukeskustelussa tulkkipuhelimen avulla • avustajapalvelut • tukiviittomat
Apuvälineiden käyttö	<ul style="list-style-type: none"> • pistekirjoituskone • kuuloa tukevat apuvälineet • näkövammaisen liikkumista tulevat apuvälineet • kuvat
Selkeä päiväjärjestys	<ul style="list-style-type: none"> • toistuvat rutiinit • kuvitettu päiväjärjestys • vuorolasten iltajärjestys kuvina
Materiaalit ja välineet	<ul style="list-style-type: none"> • aikaa ilmaisevat välineet (esim. Timetimer, mu-nakello, tiimalasi) • keskittymistä tukevat materiaalit (esim. istuintyyntynyt, jumppapallot, sermit, kuulosuojaimet, kuminauhat tuolin jaloissa) • rauhoittumista tukevat välineet (esim. painotyyntynyt, -peitot ja -liivit) • omatoimisuutta tukevat välineet (esim. wc -

	<ul style="list-style-type: none"> istuimen pienennin, nousukorokkeet) • liikkumista helpottavat välineet ja materiaalit (esim. luistelutuki, tarranauhamerkinnot, matot) • hienomotoriikkaa tukevat välineet (esim. kynätu- et) • Papunetin kuvat • Roihusten perhe –materiaali • erilaiset pallot (isot jumppapallot, nystyräpallot, kulkuspallo) • tunnekuvat ja muut materiaalit
Päivittäisten toimintojen rytmittäminen	<ul style="list-style-type: none"> • toiminnan porrastus • pienryhmätoiminta • ruokailu- ja lepoetki • suunnitellut siirtymätilanteet • ryhmien joustava muuntelu • oppimisympäristöjen muokkaaminen
Tieto- ja viestintäteknologian käyttö	<ul style="list-style-type: none"> • opetuspelit • etäpalaverit (esim. skype, lync) • lapsen omat ohjelmat (esim. puheterapia) • kuvaaminen lapsen arjen tilanteista / kuvalla kommunikointi • havainnointi, dokumentointi ja arviointi
Viittomien ja kuvien käyttö	<ul style="list-style-type: none"> • päivärytmi • ruoka-aineet • lorut • laulut • sadut • ilmaisun tuki
Muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> • pikapiirtäminen • eleet ja ilmeet • katsekontakti • koskettaminen • satuhieronta
Pienryhmätoiminta	<ul style="list-style-type: none"> • S2 -toiminta • KiLi-kerhot • toimintaterapia • satuhieronta
Toiminnan eriyttäminen	<ul style="list-style-type: none"> • toiminnan soveltaminen lapsen taitojen mukaisesti • tehtävien sopeuttaminen lapsen taitojen mukaiseksi
Lapsikohtainen ohjaaminen	<ul style="list-style-type: none"> • avustajan toiminta lapsen tukena • lapsikohtaiset kuvat • lapsi mukana yleisessä toiminnassa

RAKENTEELLISET JÄRJESTELYT	KONKREETTISIA ESIMERKKEJÄ
Oppimisympäristön järjestäminen ja muokkaaminen	<ul style="list-style-type: none"> tunnustelupinnat matot tai muut materiaalit merkitsemässä eri toimintoa liiat ärsykkeet pois, aistiärsykkeet vähäiset tilan jakaminen sermeillä esteettömyys (esim. inva-wc, leveät ovet, ei kynnyksiä tai portaita) paikkajärjestelyt, jotka tukevat lapsen keskittymistä, omatoimisuutta tai oppimista omat selkeät paikat eteisessä, ruokailussa
Ryhmän lapsimäärän pienentäminen	<ul style="list-style-type: none"> Pidennetyssä oppivelvollisuudessa 20 lasta ryhmässä
Henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut	<ul style="list-style-type: none"> ryhmäavustaja henkilökohtainen avustaja

HYVINVOINTIA TUKEVAT MUUT JÄRJESTELYT	KONKREETTISIA ESIMERKKEJÄ
Sairaanhoidollinen osaaminen ja sen vahvistaminen	<ul style="list-style-type: none"> diabeteshoitajan koulutus lapsiryhmän kasvattajille lääkehoidon toteuttamisesta ensiapukoulutukset lääkehoitoon perehtyminen ja sen toteuttaminen
Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio	<ul style="list-style-type: none"> ESSOTE / MKS erilaiset terapiat vammaispalvelu lapsiperhepalvelut lastensuojelu Vaalijala Valteri -koulu yksityiset palveluntuottajat

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

Kasvattajana:

- pyrin toiminnallani harjaannuttamaan lapsen perustaitoja
- vahvistan lapsen itsetuntoa
- vahvistan hyvää vuorovaikutusta aikuisten ja lasten välillä
- varmistan lapselle vertaistuen
- pyrin selkiyttämään toiminnan rakenteen ajan, tilan, ihmisten ja toimintojen suhteen
- järjestän oppimisympäristön tarkoituksenmukaiseksi
- huolehdin myönteisestä ja turvallisesta oppimisympäristöstä

- käytän kuvia kaikissa arjen tilanteissa
- havainnoin ja arvioin lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia
- huolehdin, että lapsella on käytössään tarkoituksenmukaiset opetus-, leikki- ja kuntoutusmateriaalit sekä apuvälineet.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen sähköiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi. Lapsen vasun laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa.

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti monialaisesti, ja suunnitelmaa muutetaan tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmaan myös kirjataan, jos tuen tarve ja toimenpiteet päättyvät. Tuen tarve arvioidaan lapsen aloittaessa esiopetuksen. Siirtopalaverit järjestetään keväisin ja ne ovat tarvittaessa monialaiset. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan tarvittaessa seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

*Hiiriväen piirissä
pyöri mahtihiiri Roima.
Sillä on hallussaan häntätaikavoima.
Häntäänsä kun kieputtaa,
joka pulma ratkeaa.*

*Ilohiiri Virne käyttää toisenlaista mahtia.
Silloin pitää hiljentää
vilistyksen tahtia.
Luodaan silmään ilonpilkahdus,
näin saadaan uusi oivallus.
Ja kun hymyssä on suu,
kaikki aina onnistuu.*

6. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Arvioinnin tarkoitus on:

- lapsen hyvinvoinnin, kehityksen ja oppimisen edellytysten edistäminen
- lain tarkoituksen toteutumisen turvaaminen
- mahdollistaa lapsesta lähtevän varhaiskasvatuksen suunnittelun
- tukea huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämistä
- tiedon tuottaminen paikallisen varhaiskasvatuksen kehittämiseksi ja poliittisen päätöksenteon pohjaksi.

Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat tarpeen mukaan päättäjät, varhaiskasvatuksen johtaja, varhaiskasvattajat, huoltajat sekä lapset.

Arviointi perustuu varhaiskasvatussuunnitelmaan, lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin, tiimien ja perhepäivähoidon ryhmävasuihin, varhaiskasvatusympäristön analysointiin, päiväkotien ja perhepäivähoidon toimintasuunnitelmien arviointiin sekä asiakastyytyväisyys- ja henkilöstökyselyihin ja yksilö- ja ryhmäkohtaisiin kehityskeskusteluihin.

6.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen Mäntyharjulla

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen.

Mäntyharjulla kunnan varhaiskasvatussuunnitelma ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat perustana pedagogisen toiminnan suunnittelulle, arvioinnille ja kehittämiselle. Arvioinnin tehtävänä on systemaattisesti tarkastella toteutuvatko varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut asiat lapsen arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamisessa, seurannassa ja arvioinnissa auttaa arviointisuunnitelma.

Mitä arvioidaan	Arviointimenetelmät, dokumentointi	Milloin arviointi toteutetaan?	Osallistujat	Tulosten hyödyntäminen	Vastuu
Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma; Linjaukset, painopisteet, laatu	Kyselylomake Karvin, OPH:n tmv. tekemät kansalliset kyselyt	Tarvittaessa, vähintään kerran kahdessa vuodessa	Henkilöstö, huoltajat, kuntapäätäjät	Varhaiskasvatuksen laadun kehittäminen valtakunnallisesti samalla tasolla Kuntavasun päivittäminen vastaamaan senhetkistä tilannetta	Kansalliset tahot Varhaiskasvatuksen johtaja
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	Havainnointi, kirjaaminen sähköiseen vasuun, vasukeskustelut	Jatkuvaa, huoltajien kanssa arviointikeskustelu keväällä	Huoltajat, henkilöstö	Lapsen oppimisen, kasvun ja kehityksen tukeminen	Varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai sosionomi
Ryhmävasu ja tiimisopi- mus; Arvot, yleiset periaatteet, vastuut ja odotukset	Tiimipalaverit, tiimikehityskeskustelu	Jatkuvaa, vähintään kerran vuodessa	Henkilöstö, Varhaiskasvatuksen johtaja	Tiimikohtaisen työskentelyn parantaminen, omien vahvuuksien esille tuominen, pienryhmätoiminnan kehittäminen	Varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai sosionomi Varhaiskasvatuksen johtaja
Lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen; Vuorovaikutus, mielekäs ja kehittävä toiminta	lasten tähtihetket, osallisuuden puu, lasten kokoukset, vasukeskustelut, oven-suukuulumiset, vanhempainillat ja muut tapahtumat	Tiimissä sovitun aikataulun mukaisesti, vähintään kerran vuodessa	Lapset, huoltajat	Lapsilähtöinen ja osallistava toiminta	Varhaiskasvattajat
Toimintasuunnitelma; Pedagogisen toiminnan arviointi, työtavat, oppimisympäristöt	Havainnot, toiminnan kuvaukset pienryhmissä, tiimikansiot, pedagogiset iltapäivät,	Jatkuvaa, toimintakerromus kesällä	Tiimi	Pedagogiikan yhtenäistäminen, kehittämistoimenpiteet seuraavalle toimintavuodelle	Varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai sosionomi

	toimintaker- tomus				
Oman työn arviointi; Oman ammatillisuuden vahvistaminen	Työyhteisöil- lat, kehitys- keskustelut, arviointilo- make mm. Socratic - kyselynä	Jatkuvaa, erillisten painotusten mukaisesti	Henkilöstö	Varhaiskasvatta- jan toiminnan, toimintakulttuurin, oppimisympäris- tön, osallisuuden ja tiimin pedago- gisen toiminnan kehittäminen	Varhaiskasva- tuksen johtaja

Kuvio 23 Arviointisuunnitelma Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa.

Kuvio 24 Arviointi varhaiskasvatuksessa (Oph:n materiaali 2017).

1 Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea kuntaa arvioinnin ja laadunhallinnan toteutuksessa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) julkaisemassa *Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset* (julkaisu 24:2018) on esitelty suomalaiset varhaiskasvatuksen laadun indikaattorit. Varhaiskasvatuksen laadun arviointimallissa laatua tarkastellaan sekä rakennetta että prosessilaatuna. Rakennelaadulla tarkoitetaan niitä reunaehtoja, lakeja ja säädöksiä, jotka säätelevät niitä puitteita, missä ja millä ehdoilla varhaiskasvatusta toteutetaan. Prosessilaadulla tarkoitetaan kaikkea sitä toimintaa, jonka lapsi kohtaa varhaiskasvatuksessa ollessaan.

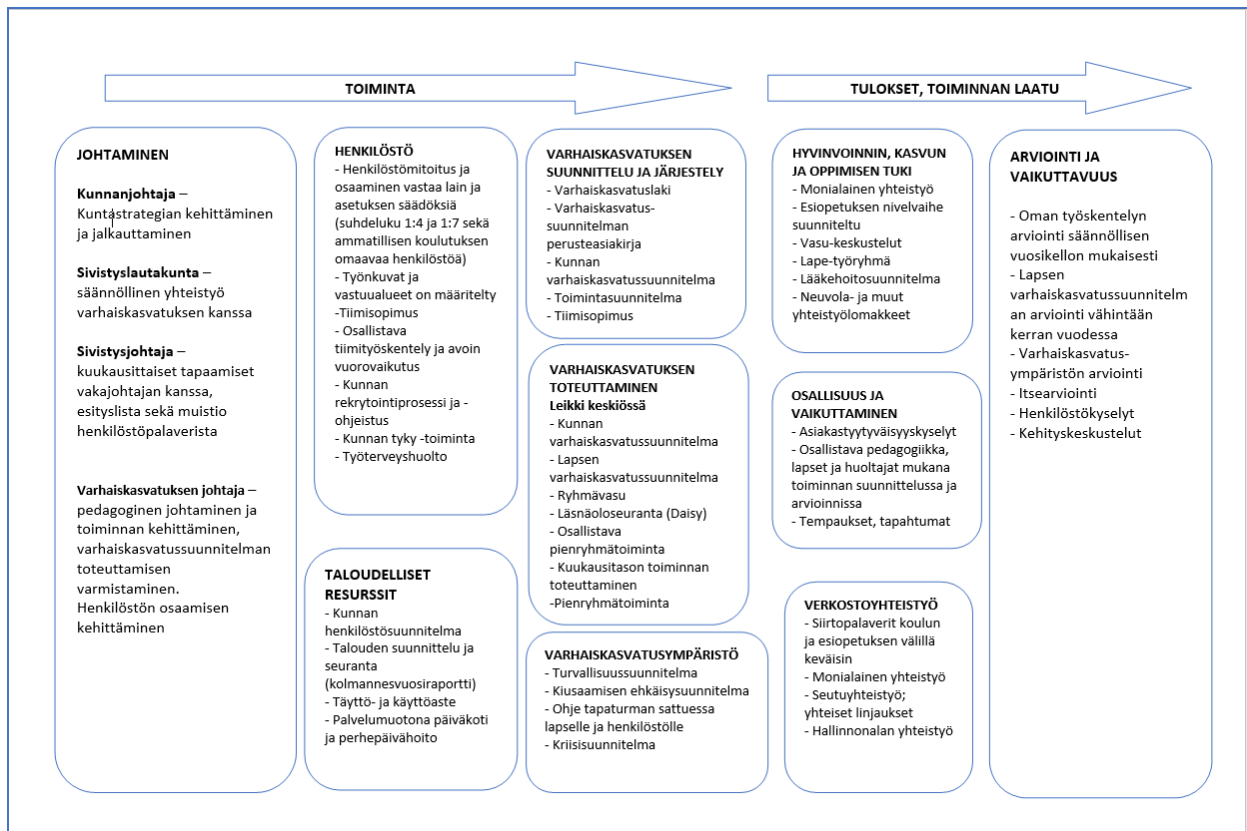
2 Järjestäjätason arviointi ja toiminnan kehittäminen

Järjestäjätason arviointi on varhaiskasvatuksen järjestämisen, toiminnan ja laadun arviointia. Varhaiskasvatuksen järjestäjänä kunta seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista.

Mäntyharjulaiset varhaiskasvatuspalveluja käyttävät huoltajat arvioivat saamaansa palvelua ja toiminnan laatua sähköisellä kyselyllä. Asiakaskysely toteutetaan joka toinen vuosi. Sen avulla lasten huoltajat voivat arvioida toteutettavaa varhaiskasvatusta, saatavuutta ja palveluky-

kyä. Arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä. Tulokset julkaistaan vanhemmille esimerkiksi vanhempainilloissa.

Mäntyharjulla varhaiskasvatuksessa järjestäjätason arvioinnista ja kehittämisestä vastaa varhaiskasvatuksen johtaja. Pedagogisen johtamisen työvälineitä kehitetään ja otetaan johdonmukaisesti käyttöön.

Kuvio 25 Laadunhallinnan osatekijät Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksessa

3 Yksikkö- ja ryhmätason arviointi ja kehittäminen

Yksikkötason arviointi on pedagogisen toiminnan arviointia. Pedagogisen toiminnan arvioinnille varataan aikaa. Varhaiskasvatus on jatkuvaa arjen sujuvuuden, pedagogiikan ja lasten toiminnan havainnointia. Kasvattajat havainnoivat ja dokumentoivat yksittäisten lasten sekä lapsiryhmän toimintaa ja suunnittelevat toimintaa arvioinnin pohjalta. Myös oman toiminnan ja tiimin toiminnan arviointi on osa jokaisen varhaiskasvattajan vastuulla.

Toimintaa kehitetään tehtyjen havaintojen pohjalta. Työyhteisöissä kehittäminen tapahtuu muun muassa erilaisten ammatillisten työyhteisöiltojen kautta. Päiväkodissa pedagogisen toiminnan suunnittelua ja arviointia tehdään ryhmäkohtaisesti tiimipalaverissa, kuukausittain kokoontuvissa pedagogisissa iltapäivissä ja ammattiryhmien kehittämispalaverissa. Perhepäivähoitajilla on noin kuukausittain pedagogisen ohjaajan koolle kutsumat työkokoukset. Kokoukset toimivat koulutuksena sekä keskustelu- ja vertaistukiryhmänä.

Kunkin päättyvän toimintavuoden toimintasuunnitelman, tiimisopimuksen ja ryhmävasun toteutuminen arvioidaan toimintakertomuksessa kesäkuun aikana. Arvioinnin pohjalta saatujen tulosten perusteella voidaan laatia vastaavat asiakirjat seuraavaksi toimintavuodeksi.

Tiimitason arvioinnista vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai sosionomi.

4 Yksilötason arviointi ja kehittäminen

Yksilötason arviointi perustuu varhaiskasvatuslakiin ja tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen vasun arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Vuosittain tehtävässä arvioinnissa kuullaan myös perheiden näkemyksiä varhaiskasvatuksen laadusta.

Lapsille järjestetään myös mahdollisuus ikätasonsa mukaisesti osallistua säännöllisesti varhaiskasvatuksen arviointiin esimerkiksi viikon tähtihetken valinnalla tai hymynaama-arvioinnin avulla. Arviointiin voi osallistua tarvittaessa huoltaja.

Kehittäminen on toiminnan laadun kehittymisen kannalta erittäin tärkeää ja perustuu aina arvioinnin kautta saatuun tietoon. Arvioinnin tarkoituksena on saadun tiedon ja palautteen pohjalta edesauttaa päivittäisten varhaiskasvatustoimintojen ja kasvatus- ja yhteistyökäytäntöjen kehittämistä. Näin arviointi ja kehittäminen kietoutuvat yhteen.

Jokaisen työntekijän vastuulla on jatkuva oman ammatillisuuden ja osaamisen arviointi ja kehittäminen yhteisten tavoitteiden suuntaisesti. Henkilöstön toiminnan arviointi jakaantuu työyhteisön ja kasvattajan oman työn arviointiin. Mäntyharjulla varhaiskasvatuksessa toteutetaan toiminnan itsearviointia, joka perustuu varhaiskasvatussuunnitelmaan. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Kunkin työntekijän henkilökohtaisen ammatillisen kasvun tukemiseksi on tärkeää, että työntekijöillä on mahdollisuus muun muassa osallistua koulutuksiin ja seurata uutta tutkimustietoa sekä tutustua ammattikirjallisuuteen. Myös moniammatillisen asiantuntijuuden ja konsultatioiden sisällyttäminen työhön tukevat arjen työskentelyn kehittämistä. Lisäksi oman työn arviointia ja kehittämistä pohditaan vuosittain joko yksilö- ja ryhmäkohtaisissa kehityskeskusteluissa.

Mäntyharjulla toimintaa arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti ja pienin askelin, osista kokonaisuuksiin ja yhdessä sovittuja tavoitteita kohti. Tiimien toimintaa havainnoidaan, dokumentoidaan ja arvioidaan sähköisen työkalun avulla ja yhteisesti sovituin keinoin. Varhaiskasvatuksen kehittämisen keskipisteessä ovat lasten omaehtoisen oppimisen ja osallisuuden lisääminen nykytekniikan avulla ja henkilöstön monialaisen osaamisen vahvistaminen sekä itsearviointi. Karvin laatimat laadun indikaattorit otetaan käyttöön asteittain.

TUKIMATERIAALIA:

Toimintaa ohjaavat lait ja asetukset:

<http://www.finlex.fi/fi/>

Varhaiskasvatustalaki (540/2018)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Valtioneuvoston asetusvarhaiskasvatuksesta (753/2018)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180753>

Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

Sosiaalihoitolaki (1301/2014)

Laki sosiaalihoollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

Hallintolaki (434/2003)

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

Suomen perustuslaki (731/1999)

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

Laki sosiaalihoollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005)

Laki sosiaalihoollon ammattihenkilöistä (817/2015)

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)

Lastensuojelulaki (417/2007 ja 1302/2014)

Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta (1128/1996)

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011)

Muut ohjaavat asiakirjat ja julkaisut:

Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_FIN.pdf

Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

<https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/kestava-kehitys/kestavan-kehityksen-tavoitteet>

Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset 2018. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi. Julkaisut 24:2018.

https://karvi.fi/app/uploads/2018/10/KARVI_2418.pdf

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2016 toimeenpanon arviointi. Varhaiskasvatussuunnitelmien käyttöönotto ja sisällöt 2018. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi. Julkaisut 16:2018.

https://karvi.fi/app/uploads/2018/08/Varhaiskasvatussuunnitelman-toimeenpanon-arviointi_2018.pdf

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Opetushallitus.

https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf

YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_finnish.pdf

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2016

http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

Muut varhaiskasvatustoimintaa tukevat materiaalit ja ohjeet:

Haltijan kuiskaus –toimintakortit monilukutaitoon 2017. Monilukutaitoa Opitaan Iolla (MOI) -kehittämishjelma

<file:///C:/Users/mmok/Downloads/HaltijanKuiskaus.pdf>

Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä 2016. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu ja 2016:21.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf?sequence=1>

Kehotunnekasvatus. Jokaisen lapsen oikeus 2010. Väestöliitto.

<http://vaestoliitto-fi->

<bin.directo.fi/@Bin/09d4bd9a556e3c064af3248a9e11755f/1558591873/application/pdf/6640636/KEHOTUNNEKASVATUS.pdf>

Kiusaamisen ehkäiseminen varhaiskasvatuksessa. MLL –sivusto 2017.

<https://www.mll.fi/ammattilaisille/varhaiskasvattajille/kiusaaminen-paivakodissa/>

Kolehmainen, Korpilahti, Somerkoski 2016. Turvallisuuden edistäminen ja tapaturmien ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

https://www.oph.fi/download/185795_Turvallisuus_tapaturmat_varhaiskasvatus_materiaali_THL_2016_LK_UK.pdf

Leikin aika. Lastentarhanopettajaliiton julkaisu.

<https://docplayer.fi/16073760-Leikin-aika-mika-on-leikkia-leikin-kehitys-ja-aikuisen-tehtavat-lasten-ohjauksessa-leikkikalun-arvo-on-siina-mita-lapsi-loihtii-siihen-itsestaan.html>

Liikennekasvatus 0-7 –vuotiaille varhaiskasvatus. Liikenneturva

<https://www.liikenneturva.fi/fi/opettajille/varhaiskasvatus-0-7-v>

Lukuja liikkuen, tavuja touhuten -hanke 2017. Vinkkejä ja välineitä siihen, miten varhaisia oppimisvalmiuksia sekä esi- ja alkuopetuksen äidinkieltä ja matematiikkaa voidaan opettaa ja oppia liikkumalla. OKM ja ELY-keskus. <http://lukujaliikkuen.fi/varhaiskasvatus/>

Makuaakkoset -diplomi 2017. Ammattikeittiöosaajat ry ja Maa- ja metsätalousministeriö.
<http://www.makuaakkosetdiplomi.fi/>

Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa. MLL –sivusto 2019.
<https://www.mll.fi/ammattilaisille/varhaiskasvattajille/mediakasvatus-varhaiskasvatuksessa/>

Motoriikan haasteet varhaiskasvatuksessa 2018. Innostun liikkumaan –hanke.
http://www.innostunliikkumaan.fi/file/download/inline/fd9c647d-63a2-487c-a7a8-700c0000ac5a/Motoriikan_haasteet_netti.pdf

Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa 2018. OPH
https://www.oph.fi/download/189008_Ohje_varhaiskasvatuksen_katsomuskasvatuksen_toteuttamisesta_ja_uskonnollisis.pdf

Opetushallituksen tukimateriaalit 2019 -sivusto
<https://beta.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus>

Ota koppi -ohjelma. Monikulttuurisuus Helsingissä.
<http://www.otakoppi-ohjelma.fi/sites/default/files/inline-files/ota-koppi-tutkimus-3-12-2012.pdf>

Saarsalmi, O. (toim.) Päivähoidon turvallisuussuunnittelu 2008. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Stakes.
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/71936/URN%3aNBN%3afi-fe201504226169.pdf?sequence=1>

Skillilataamo. Innostun liikkumaan –hanke. <https://www.skillilataamo.fi/>

Snadit stepit -materiaali 2014. VKK-metro. Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus.
http://www.socca.fi/kehittaminen/varhaiskasvatus_vkk-metro/ajankohtaista/vkk-metron_snadit_stepit_materiaalit.5966.news

Syödään yhdessä. Ruokasuositukset lapsiperheille 2019. THL ja Valtion ravitsemusneuvottelukunta. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137459/URN_ISBN_978-952-343-254-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tahvanainen, I. ja Turunen, S. (toim.) 2016. Leikki astuu varpaille.
Socca – Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan työpapereita 2016:1
http://www.socca.fi/files/5553/Leikki_astuu_varpaille_julkaisu.pdf

Tarinasta leikiksi – tarinallisen leikin käsikirja 2017. Erasmus+ -rahoitus.
https://www.edu.fi/download/187568_tarinasta_leikiksi_kasikirja_2017.pdf

Tasa-arvoisen kasvattajan muistilista.
<http://www.tasa-arvoisenvarhaiskasvatus.fi/wp/wp-content/uploads/2014/03/Tasa-arvoisen-kasvattajan-muistilista.pdf>

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hankkeen sivusto. Naisasialiitto ry ja OKM.

<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/>

Varhaiskasvatuksen ilo kasvaa liikkuen -ohjelma 2015. Valtakunnallinen liikkumis- ja hyvinvointiohjelma. Suomen Olympiakomitea. www.ilokasvaaliikkuen.fi

*Mustikkatassu, kuningas,
on varvikon valtias.
Kämmenensä sininen
on merkki marja-aateluuden.
Kuningas Mustikkatassu
osaa olla myös hassu.
Kaikenlainen hupsuttelu,
joka korren tupsuttelu,
antaa mielen virkeän
ja olotilan pirteän.*

*Tervetuloa Kämpälämäkeen
tutustumaan Mustikkatassuun -
ja sen väkeen.*

*Tämä pikku-varpukansa
löytyy täältä koloistansa;
Mukula-Muksu suku
Touhu-Toukka tiimi
Kelpo-Keiju klaani
Sammalisto -seurue
Mahti-Hiiri piiri
Konsti-Korento kopla.*